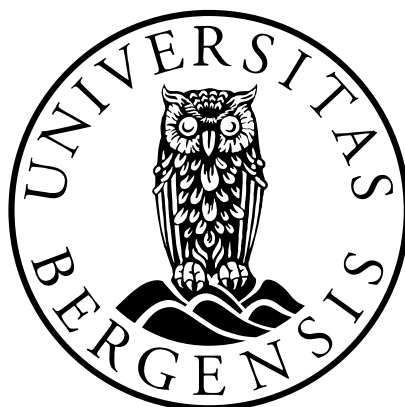

Skyldgradens betydning for erstatningsansvarets rekkevidde

Kandidatnummer: 85

Antall ord: 14.846

JUS399 Masteroppgave
Det juridiske fakultet

UNIVERSITETET I BERGEN

8. juni 2020

Innholdsfortegnelse

INNHOLDSFORTEGNELSE	1
1 INNLEDNING	3
1.1 TEMA OG PROBLEMSTILLING	3
1.2 METODE.....	4
1.3 ADEKVANSLÆREN	5
1.4 AVGRENSNINGER OG VIDERE FREMSTILLING	6
2 KOMPARATIVT UTSYN.....	8
2.1 NORDISK ERSTATNINGSRETT	8
2.2 SVENSK RETT	8
2.3 DANSK RETT	10
2.4 KOMMENTAR	11
3 TEORIER OM ERSTATNINGSAVGRENSNINGEN.....	12
3.1 INNLEDNING	12
3.2 NYGAARDS HARMONISERINGSTEORI	12
3.3 ANDENÆS' IDENTIFIKASJONSTEORI	13
3.4 TEORIENES OVERFØRINGSVERDI TIL AVHANDLINGENS PROBLEMSTILLING - SYMMETRITHEORIEN.....	14
3.5 DE BAKENFORLIGGENDE LEGISLATIVE HENSYN	16
4 SKYLDGRAD I ADEKVANSLÆREN.....	19
4.1 INNLEDNING	19
4.2 PRIMÆRSKADER.....	21
4.2.1 <i>Innledning</i>	21
4.2.2 <i>Simpel uaktsomhet</i>	21
4.2.3 <i>Grov uaktsomhet</i>	23
4.2.4 <i>Forsett</i>	24
4.3 UEGENTLIGE TREDJEPARTSTAP.....	25
4.3.1 <i>Innledning</i>	25
4.3.2 <i>Gjennomgang av rettspraksis</i>	26
4.3.3 <i>Simpel uaktsomhet</i>	29
4.3.4 <i>Grov uaktsomhet</i>	30
4.3.5 <i>Forsett</i>	31
4.4 TREDJEPARTSTAP.....	33
4.4.1 <i>Innledning</i>	33
4.4.2 <i>Gjennomgang av rettspraksis</i>	34
4.4.3 <i>Simpel uaktsomhet</i>	36

4.4.4	<i>Grov uaktsomhet</i>	36
4.4.5	<i>Forsett</i>	37
4.5	SAMMENFATNING	38
5	SÆRLIG OM OBJEKTIVT ANSVAR	39
5.1	INNLEDNING	39
5.2	SYMMETRIPRINSIPPETS OVERFØRINGSVERDI TIL DET OBJEKTIVE ANSVARET	40
5.3	BETYDNING FOR DET OBJEKTIVE ANSVARETS REKKEVIDDE	41
5.3.1	<i>Utvidelse av ansvaret</i>	41
5.3.2	<i>Innskrenkning av ansvaret</i>	43
6	AVSLUTTENDE BEMERKNINGER	44
	LITTERATURLISTE	46

1 Innledning

1.1 Tema og problemstilling

Skyldansvaret i erstatningsretten bygger på et grunnleggende synspunkt om at den som har handlet uforsvarlig, bør kunne holdes ansvarlig for skaden vedkommende har forårsaket.¹ Hvor uforsvarlig skadevolder har handlet, kan derimot variere i stor grad. Skyldansvaret strekker seg fra simpel uaktsomhet til forsett og overlegg, og utgangspunktet er at det ikke skilles mellom skyldgradene i vurderingen av ansvarsgrunnlaget.² Det kan virke urimelig at erstatningsansvaret i utgangspunktet skal være likt for en som kun har handlet med dagligdags uforsiktighet, og en som har handlet med skadehensikt. Denne urimeligheten blir imidlertid problematisert under andre vilkår i erstatningsspørsmålet. For eksempel er «skyldforhold» et av momentene som kan tale for lemping av erstatningsansvaret etter skadeerstatningsloven (skl.) § 5-2.³ Skyldgraden er også et viktig moment i oppreisningsvurderingen etter skl. § 3-5.

Dette blir også problematisert i spørsmålet om det foreligger adekvat årsakssammenheng mellom skaden og den skadevoldende handling. Det er ikke kun skadelidte som har behov for vern mot tap og skade, skadevolder har også behov for vern mot å bli ansvarlig for alle mulige skadefølger.⁴ Formålet med adekvansreglene er derfor å beskytte skadevolder mot uventede, fjerne og indirekte skader.⁵ Dette er et spørsmål om hvor langt ansvaret kan strekkes, eller formulert annerledes, om det bør innskrenkes. Adekvansvurderingen er en konkret og skjønnsmessig helhetsvurdering der mange faktorer kan spille inn. En av disse faktorene er skadevolders skyld.⁶ Hvilken betydning skyldgraden faktisk har for erstatningsansvarets rekkevidde, er derimot ikke helt klart ut fra dagens rettskildebilde. I denne avhandlingen undersøkes de aktuelle rettskildene, med den hensikt å kartlegge betydningen skyldgraden har for erstatningsansvarets rekkevidde.

¹ Se Nygaard s. 172 med henvisning til den tyske juristen Ihering og hans «evige sanning»: Ikke ansvar uten skyld.

² Lødrup s. 129 og Nygaard s. 172. Se også kapittel 3.4.

³ Lempningsregelen er likevel en relativt snever unntaksregel, ettersom utgangspunktet er at skadelidte har krav på full erstatning, jf. bl.a. Ot.prp. nr. 75 (1983-1984) s. 65, Lødrup s. 430, Hagstrøm/Stenvik s. 586-587 og Nygaard s. 405.

⁴ Nygaard s. 352 og Hagstrøm/Stenvik s. 435.

⁵ Nygaard s. 352, Hagstrøm/Stenvik s. 442 og Andersen s. 58.

⁶ Se kapittel 1.3.

1.2 Metode

Erstatningsretten er et rettsområde i stadig utvikling. Ettersom den alminnelige erstatningsretten i hovedsak er ulovfestet, utvikles rettsområdet i stor grad gjennom rettspraksis, juridisk teori og reelle hensyn.⁷ Dette kommer blant annet til uttrykk ved at erstatningsretten inneholder en rekke skjønsmessige vurderinger. Vilåret om adekvat årsakssammenheng er et eksempel på en slik skjønsmessig vurdering hvor det fortsatt hviler en viss uklarhet om det faktiske innholdet i vilåret.⁸ Lødrup skrev at “[a]lltid hvor en avgjørelse beror på skjønn, kan man lett kle det resultat man ønsker inn i en begrunnelsestype som er anerkjent, selv om realiteten er et behov for å frifinne hvor det vil være urimelig å pålegge ansvar i det konkrete tilfelle».⁹ I erstatningsretten er det kanskje særlig viktig å ha muligheten til å sikre et rimelig resultat i hver sak, ettersom erstatningsretten er «det uventedes rettsområde».¹⁰ Reglene skal ta i betraktning fremtidige uventede skadehendelser, noe som kan tilsi at en pragmatisk tilnærming til rettsspørsmålet ofte er den mest hensiktsmessige.¹¹ Erstatningsrettens særpreg vil altså kunne legge føringer for metoden som anvendes.¹²

Det er også viktig med noen avklarende retningslinjer for hvordan de skjønsmessige vurderingene skal utføres for å kunne sikre et visst nivå av forutberegnelighet i rettsanvendelsen. Ideelt inneholder de skjønsmessige reglene i erstatningsretten en balanse mellom hensynet til et rimelig resultat og hensynet til forutberegnelighet. En god måte å sikre denne balansen på, vil for eksempel være å opprettholde hovedreglene utviklet i praksis og teori, så langt det lar seg gjøre. Dersom reelle hensyn gjør seg gjeldende i favør av et annet resultat, vil imidlertid dette kunne tale for å gjøre et unntak fra hovedregelen. Slike unntak vil særlig være aktuelt ved skjønsmessige problemstillinger, herunder problemstillinger knyttet til adekvanslæren. En redegjørelse av skyldmomentets betydning i adekvanslæren vil derfor være verdifullt for å belyse når hovedreglene bør opprettholdes, og når det bør gjøres unntak.

⁷ Høyesterett uttalte senest i HR-2019-2396-A (Frøybas) at i erstatningsretten «er det videre tradisjon for at Høyesterett avklarer og utvikler retten i dialog med rettsvitenskapen» (avsnitt 52).

⁸ Se Lødrup s. 372. Kjelland s. 272 omtaler eksempelvis adekvanslæren som et juridisk «puslespill». Se også Hagstrøm/Stenvik s. 443-444 som belyser noe av uklarheten.

⁹ Lødrup 1966 s. 210.

¹⁰ Uttrykket er hentet fra Askeland 2002 s. 23 og Kjelland s. 265.

¹¹ Askeland 2002 s. 23. For nærmere redegjørelse av pragmatismen, se Blandhol s. 366 flg.

¹² Askeland 2002 s. 23.

1.3 Adekvanslæren

Adekvanslæren stammer fra avhandlingen til den tyske filosofen og fysiologen von Kries fra 1888.¹³ Høyesterett hadde imidlertid også før adekvanslærens teoretiske gjennomslag frifunnet skadevolder på grunn av upåregnelige og fjerne skadefølger.¹⁴ Eksempelvis i Rt. 1878 s. 407 (Poståpner) begrunnet Høyesterett frifinnelsen med at det ville virke «ubillig og urimelig» å pålegge et «saa exorbitant og forud ganske uberegnelig Ansvar som dette» (s. 410). Gjennom teori og rettspraksis har adekvanslærens vurderingsmomenter utkrystallisert seg.

Adekvanslæren er omtalt på en rekke ulike måter det siste århundret. Stang skrev at i adekvansvurderingen foretar dommeren en etterfølgende forhåndsdom ved å overprøve sannsynligheten for at skaden vil inntreffe fra skadevolders ståsted.¹⁵ Bonnevie formulerte det slik at adekvans er tilstede mellom årsaken og følgen, når følgen alminnelig sett kan påregnes ut fra den forårsakende begivenhet.¹⁶ Nygaard taler om et forhåndsperspektiv og et årsaksperspektiv.¹⁷ Forhåndsperspektivet går ut på å vurdere hva som var påregnelig forut for den skadevoldende handling, og årsaksperspektivet går ut på å se tilbake på det som skjedde og spørre hvilke årsaksfaktorer som har ført til skaden.¹⁸

Fellesnevneren er at upåregnelige følger av den skadevoldende handlingen ikke skal erstattes.¹⁹ Vurderingstemaet formuleres gjerne i dag som at dersom skaden er en så upåregnelig, fjern og avledet følge av den skadevoldende handling, er det heller ikke rimelig å knytte ansvar til den.²⁰ I dette ligger en sammensatt vurdering der en rekke faktorer kan tas i betraktning avhengig av det aktuelle saksforholdet. Påregnelighetsmomentet er nok det mest sentrale vurderingsmomentet.²¹ Dette er en objektiv vurdering som går ut på hva en alminnelig forstandig person burde ha sett i den konkrete situasjonen.²² I tillegg er nærhetskriteriet ofte et avgjørende

¹³ Stang s. 92, Nygaard s. 354, Hagstrøm/Stenvik s. 444 og Andersen s. 62.

¹⁴ Hagstrøm/Stenvik s. 444.

¹⁵ Stang s. 76.

¹⁶ Bonnevie s. 34.

¹⁷ Nygaard s. 359-363.

¹⁸ Nygaard s. 360-361.

¹⁹ Stang s. 8, Lødrup s. 373, Nygaard s. 354 og Hagstrøm/Stenvik s. 444.

²⁰ Rt. 2007 s. 172 (Schizofreni) avsnitt 66. Denne formuleringen brukes hyppig i underrettspraksis, se eks. LH-2006-159638, LG-2012-111628, LB-2014-200804 og LB-2019-62912.

²¹ Kjelland s. 273, Hagstrøm/Stenvik s. 445 og Lødrup s. 373.

²² Lødrup s. 374.

moment, og innebærer at forholdet mellom den ansvarsbetingende handling og skadefølgen ikke må være for fjernt eller avledet.²³

Det momentet i adekvansvurderingen som er hovedtema for denne avhandlingen, er graden av skyld skadevolder har utvist. Synspunktet om at klanderverdige handlinger kan utvide grensen for hva som er en adekvat følge av handlingen, ble tidlig fremhevet i teorien. Stang skriver at dersom «den handlendes optræden [er] meget dadelværdig, kan det saaledes være rimelig nok, at man her som paa andre punkter strækker adækvansen længer end ellers».²⁴ Han relaterer dette til Rt. 1867 s. 324 (Abort).²⁵ En gravid kvinne var på vei hjem fra byen sammen med sin mann. Kvinnen aborterte som følge av sjokk etter at mannen ble overfalt på veien. Overfallsmennene ble dømt til å betale erstatning for sykehuskostnadene.²⁶ Stang påpeker at dersom skadevolders opptreden ikke hadde vært så klanderverdig, ville det ikke vært riktig å dømme vedkommende til å erstatte kvinnens omkostninger knyttet den påfølgende aborteringen.²⁷ Av senere dommer har særlig Rt. 1960 s. 357 (Bersagel) betydning, den tilsynelatende eneste dommen hvor Høyesterett eksplisitt har lagt avgjørende vekt på skyldgraden i adekvansspørsmålet.²⁸ I tillegg anerkjente Høyesterett i Rt. 1973 s. 1268 (Flymanøver) betydningen av momentet, selv om det ikke ble ansett som relevant i saken.²⁹ I dag behandles derfor skyldgraden i juridisk teori som et moment i adekvansvurderingen, men momentet gis ulik rekkevidde hos forskjellige forfattere.³⁰ Dette er sannsynligvis en konsekvens av adekvanslærens skjønsmessige og noe uklare innhold, men kan også være et tegn på at skyldgradens betydning i dag ikke er helt klar.

1.4 Avgrensninger og videre fremstilling

Det forutsettes gjennom hele avhandlingen at de øvrige erstatningsvilkår om erstatningsvernet skade, ansvarsgrunnlag og faktisk årsakssammenheng er innfridd. Problemstillingene i avhandlingen knytter seg til kravet om adekvat årsakssammenheng som rettslig avgrensning av erstatningsansvaret. Adekvansvurderingen kan tidvis gli over i en vurdering av om det

²³ Kjelland s. 275, Lødrup s. 376 og Hagstrøm/Stenvik s. 460.

²⁴ Stang s. 86.

²⁵ Se kapittel 4.3.2.

²⁶ Nygaard s. 379.

²⁷ Stang s. 86-87.

²⁸ Se kapittel 4.3.2.

²⁹ Se kapittel 4.4.2.

³⁰ Skyldgraden blir også ofte påpekt i lagmannsrettspraksis som en faktor i den helhetlige adekvansvurderingen, se eksempelvis LB-2016-184199, LB-2017-184360, LA-2017-192335 og LB-2019-62912.

foreligger uvesentlig årsak.³¹ For å presisere problemstillingen så mye som mulig, er ikke dette problematisert i avhandlingen med mindre det er påpekt eksplisitt. Videre er problemstillingen av hensyn til ordgrensen avgrenset mot rene formueskader, ettersom dette er en type skade som bør behandles særskilt.

Første delen av avhandlingen inneholder et kort komparativt utblikk til skyldgradens betydning for adekvanslæren i svensk og dansk rett. Deretter presenteres en teori som i denne avhandlingen kalles symmetriteorien, eller symmetriprinsippet. Dette går ut på at man med støtte i teori og reelle hensyn, kan argumentere for at skyldgradens betydning for den rettslige avgrensningen av erstatningsansvaret som hovedregel kan avgjøres ut fra en symmetri-betraktning. Begrepet «symmetri» henviser her til korrelasjonen mellom graden av skyld og ansvarets utstrekning.

Videre følger avhandlingens hoveddel, selve redegjørelsen for skyldgradens betydning i lys av rettskildene. Disse er i hovedsak rettspraksis og juridisk teori, men også reelle hensyn er relevante. I kartleggingen av skyldgradens betydning i adekvansvurderingen er det en fordel å gå kasuistisk til verks,³² ettersom det vil være vanskelig å formulere en felles regel for rettslig avgrensning av ansvaret som vil være rimelig for alle tenkelige saksforhold. Formålet med en slik tilnærming er å undersøke om det er visse typetilfeller hvor skyldgraden har større eller mindre betydning. De overordnede typetilfellene som behandles i denne avhandlingen, er nærhet i årsakssammenheng, herunder primærskader, «uegentlige» tredjepartstap og tredjepartstap, deretter de tre skyldgradene som underordnet kasuistikk.³³ For systematikkens skyld er alle tre skyldgradene inkludert i alle de overordnede typetilfellene, selv om behandlingen i enkelte underkapitler vil være litt kortere. Avslutningsvis vil det foretas noen betraktninger om en eventuell overføringsverdi til det objektive erstatningsansvaret, og noen avsluttende kommentarer.

³¹ Hagstrøm/Stenvik s. 442-443.

³² Nygaard 1988 s. 410.

³³ Kasuistikken utdypes nærmere i kapittel 4.1.

2 Komparativt utsyn

2.1 Nordisk erstatningsrett

De nordiske landene har lang tradisjon for lovsamarbeid.³⁴ Dette gjelder også erstatningsretten, og en del av reglene i skadeerstatningsloven ble til ved lovsamarbeid med et formål om ensartethet.³⁵ Det er heller ikke uvanlig at Høyesterett viser til svensk eller dansk rettspraksis og teori.³⁶ Svensk og dansk rett om adekvanslæren er derfor godt egnet til å sammenliknes med den norske adekvanslæren. I dette kapitlet redegjøres det kort for skyldgradens betydning i den svenske og danske adekvanslæren, og relevante aspekter trekkes inn underveis i den videre gjennomgangen.³⁷

2.2 Svensk rett

På samme måte som i norsk rett, er adekvanslærens vurderingstema i svensk rett en sannsynlighetsvurdering der skaden må ha fremstått som påregnelig.³⁸ I Sverige blir adekvanslæren supplert av læren om «skyddsändamål». Denne innebærer at kravet må ramme en erstatningsrettslig vernet interesse, og er derfor ikke fullt ut relevant for en sammenlikning med den norske adekvanslæren.³⁹ Når det gjelder adekvanslærens forhold til ansvarsgrunnlaget, skriver Andersson at skyldgraden i utgangspunktet ikke har noe med adekvanslærens klassiske påregnelighetsvurdering å gjøre, men at skyldgraden unntaksvis kan være «tungan på vågen».⁴⁰

Ved pårørendes erstatningskrav for psykisk skade gir den svenske skadeståndslagen kapittel 5 § 2 nr. 3 erstatningsvern til noen som sto den avdøde skadelidte «särskilt nära», såfremt skaden skjedde som følge av dødsfallet.⁴¹ I forarbeidene er det presisert at det ikke er hensiktsmessig

³⁴ Nygaard s. 25. Se nærmere Sejersted s. 214 flg.

³⁵ Lødrup s. 74 og Nygaard s. 25.

³⁶ Se bl.a. Rt. 1966 s. 163 (Sola) s. 168, Rt. 2004 s. 1816 (Skiltmaker) avsnitt 30 og Frøseth s. 117. For flere eksempler fra rettspraksis, se Lødrup s. 74.

³⁷ Modelloven i Principles of European Tort Law (PETL) artikkel 3:201 («Scope of Liability») inneholder også retningslinjer om hvordan erstatningsvernets grenser skal trekkes, se nærmere Kjelland s. 56-57 og Stenvik 2005 s. 50-61. Avhandlingen avgrensnes imidlertid til en sammenlikning med dansk og svensk rett.

³⁸ Andersson s. 95 og Bengtsson/Strömbäck s. 47.

³⁹ Sören Koch har skrevet litt om denne læren i norsk rett i relasjon til erstatning for bortkastede utgifter, se Koch kapittel 4.2.4 med videre redegjørelse og henvisninger.

⁴⁰ Andersson s. 104.

⁴¹ Se nærmere Bengtsson/Strömbäck s. 307 flg.

å ta stilling til skyldgraden i disse tilfellene, fordi pårørendes skade som regel vil være «lika typiska och beräkneliga oavsett om skadevällaren varit oaktsam eller handlat med uppsåt».⁴² Implisitt anerkjenner forarbeidene altså at skyldgraden kan få betydning for erstatningsavgrensningen i andre sammenhenger. Andersson skriver også at det er vanskelig å anvende adekvanslæren i disse typetilfellene, og argumenterer med at andre vurderingskriterier er mer anvendelige.⁴³

Andersson har på bakgrunn av praksis fra Högsta Domstolen utviklet en «kombinatorisk modell», eller «parametermodell», for erstatning som gjelder pårørendes psykiske skade.⁴⁴ Han mener at problemstillingen her ikke kan begrenses til ett spørsmål, men bør vurderes på bakgrunn av ulike parametere som veies opp mot hverandre.⁴⁵ Ett av disse vurderingsparameterne er «skadevällarens handlingssfär», altså karakteren av de ansvarsbetingende forhold på skadevoldersiden.⁴⁶ Han presiserer imidlertid at skadevirkningen for de pårørende ikke blir mer eller mindre adekvat avhengig av handlingens grovhet eller forsett. Det handler om et «argumentativt förfarande», at det å bevisst ta en risiko lettere kan motivere et videre ansvar der den preventive effekten kan brukes som argument,⁴⁷ slik som ved grov skyld eller forsett.⁴⁸

Hovedregelen for tredjepartstap er den samme som i norsk rett, at kun den direkte skadelidte har rett på erstatning og ikke en indirekte skadelidende tredjeperson.⁴⁹ Unntaket er også mer eller mindre tilsvarende norsk rett, vurderingstemet er om det foreligger «konkret nærliggande intresse».⁵⁰ Når det gjelder rene formueskader, står imidlertid svensk rett i en viss særstilling. Erstatning kan ikke kreves for rent formuestap, med mindre den er forvoldt ved en straffbar handling («brott»)⁵¹ Denne regelen gjelder bare dersom formueskaden oppsto uten forbindelse med at noen led en person- eller tingsskade.⁵² Selv om rene formueskader ikke behandles

⁴² Prop. 2000/01 s. 34.

⁴³ Andersson s. 38-39.

⁴⁴ Andersson 2013 s. 407 flg. Modellen er også behandlet av Frøseth i relasjon til norsk rett, se Frøseth s. 116 flg.

⁴⁵ Andersson 2013 s. 407 og Frøseth s. 118.

⁴⁶ Andersson 2013 s. 412 og Frøseth s. 118.

⁴⁷ Andersson 2013 s. 413.

⁴⁸ Se sammenligningsvis kapittel 3.5 nedenfor om den allmenne rettsfølelse som hensyn bak symmetriprinsippet.

⁴⁹ Andersson 2013 s. 347.

⁵⁰ *Ibid.* s. 347-348.

⁵¹ Skadeståndslagen kapittel 2 § 2. Se nærmere Bengtsson/Strömbäck s. 68 flg., Andersson 2013 s. 346 og Stenvik s. 568.

⁵² Skadeståndslagen kapittel 1 § 2.

ekspisitt i avhandlingen, kan denne regelen være egnet til å belyse gjeldende svensk rett.⁵³ Ettersom det kreves en straffbar handling, strekkes ansvaret til å omfatte rent formuestap kun ved grov skyld eller forsett.

2.3 Dansk rett

Den danske adekvanslæren har også mange likhetstrekk med den norske. Det mest utbredte vurderingstemaet er om hendelsesforløpet har utviklet seg i retning av risikoen som ble skapt ved den skadevoldende handlingen.⁵⁴ Ansvaret avgrenses mot atypiske og tilfeldige skader, og adekvansvurderingen beror på en påregnelighetsvurdering.⁵⁵ De danske domstolene har de siste årene vært mer forsiktige med å anse personskader som inadekvate sammenliknet med tingskader, særlig når det gjelder følgeskader.⁵⁶ Domstolene er også mer tilbakeholdne med å anse en skade som inadekvat jo større grad av klander skadevolder har utvist.⁵⁷ Et eksempel er U 1967.945 Ø, hvor retten la betydelig vekt på at en kommune hadde opptrådt klanderverdig etter at det oppsto vannskade som følge av at kommunen ikke hadde fulgt fremgangsmåten i det aktuelle regelverket.⁵⁸ Ehlers skriver at skyldgraden har vesentlig betydning for fastleggelsen av ansvars grense, og må derfor tas med i adekvansbedømmelsen.⁵⁹ I tillegg skriver han at skyldgraden både kan ha en innskrenkende og en utvidende funksjon, slik at mildere former for culpa vil svekke oppfordringen til å pålegge ansvar.⁶⁰

Når det gjelder psykisk skade for pårørende, var utgangspunktet tidligere at denne typen skader bare kunne erstattes hvis den pårørende selv hadde vært fysisk involvert i skadehendelsen.⁶¹ Denne restriktive tilnærmingen har domstolene gått bort fra, og skyldgraden vil kunne få avgjørende betydning også for disse tilfellene.⁶² Ved tredjepartstap er også hovedregelen i dansk rett at kun den direkte skadelidte har krav på erstatning.⁶³ Dansk rett skiller seg imidlertid fra norsk og svensk rett ved at vurderingstemaet ikke er om det foreligger «konkret og

⁵³ Se eks. LB-2015-78051 for en ganske grundig gjennomgang av adekvansvilkåret ved rene formueskader i norsk rett.

⁵⁴ von Eyber/Isager s. 310.

⁵⁵ *Ibid.* s. 311 og 315. Forfatterne støtter tilsynelatende ikke bruken av påregnelighetsbegrepet jf. s. 316.

⁵⁶ von Eyber/Isager s. 317 med henvisning til bl.a. U 1973.451 H og U 2012.524 H.

⁵⁷ *Ibid.* s. 318.

⁵⁸ Ehlers s. 239. Se også U 2000.521 H, U 1963.629 V og FED 2003.1580 Ø.

⁵⁹ *Ibid.* s. 241.

⁶⁰ *Ibid.* s. 237.

⁶¹ von Eyber/Isager s. 324.

⁶² *Ibid.* s. 325-326.

⁶³ *Ibid.* s. 348 og Ehlers s. 70.

nærliggende interesse».⁶⁴ Høiesteret har lagt større vekt på skyldgraden, slik at tredjeparter kan kreve erstatning dersom det foreligger en viss kvalifisert grad av skyld.⁶⁵ Et eksempel fra rettspraksis er U 2004.2389 H, som gjaldt to kabelbrudd hos naboen til eiendommen det ble arbeidet på. Høiesteret la både vekt på at uaktsomheten var betydelig, samt nærheten til skaden.⁶⁶

2.4 Kommentar

Rettsstilstanden er altså ganske lik i Norden når det gjelder skyldgradens betydning for erstatningsansvarets grense. Likevel er det flere ulikheter som det er verdt å merke seg. Svensk rett kjennetegnes for eksempel på dette punktet av at det er flere lovfestede regler enn i Norge, særlig når det gjelder pårørendes erstatningsvern og rent formuestap. Skyldgradens betydning for disse typetilfellene har altså blitt direkte tatt stilling til av lovgiver, noe som antakeligvis kan få betydning for hvordan skyldgraden vektlegges i andre sammenhenger. I Danmark virker rettsstilstanden å være mer eller mindre lik den norske, med unntak av tredjepartstapene.⁶⁷ Domstolene har her tilsynelatende latt skyldgraden spille en større rolle for ansvarets utstrekning i disse tilfellene enn i Norge og Sverige.

Svensk og dansk rett har som hovedregel ikke noen direkte rettskildemessig vekt i norsk rettskildelære.⁶⁸ Likevel kan nordisk rett og særlig rettspraksis være av interesse for norske domstoler for spørsmål som gjelder adekvanslæren. Dette gjelder nok imidlertid i større grad som en inspirasjonskilde enn som en selvstendig rettskilde.⁶⁹

⁶⁴ von Eyben/Isager s. 351.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ *Ibid.* s. 351-352 og Hagstrøm/Stenvik s. 475.

⁶⁷ Det kan likevel stilles spørsmål ved hvor store forskjellene i realiteten egentlig er, se kapittel 4.4.4.

⁶⁸ Unntak fra dette utgangspunktet kan være der lovgivning er basert på internasjonal konvensjon eller internasjonalt lovsamarbeid. Se nærmere Skoghøy s. 567 flg.

⁶⁹ Skoghøy s. 571.

3 Teorier om erstatningsavgrensningen

3.1 Innledning

En overordnet symmetritankegang mellom forhold på skadevoldersiden og erstatningen skadevolder skal svare for, går igjen i erstatningsretten.⁷⁰ Et eksempel på dette er ved oppreisning, hvor skyldgraden er et av momentene som har stor betydning for erstatningsutmålingen.⁷¹ I oppreisningssakene etter terrorhandlingene 22. juli 2011 ble det for eksempel tilkjent høy erstatning fordi skyldgraden var særlig grov.⁷² Et annet eksempel finnes i kjøpslovgivingen. Dersom det kreves erstatning på grunnlag av kontrollansvar, kan bare direkte tap kreves dekket.⁷³ Hvis skadevolder derimot hefter på grunnlag av culpaansvar, kan også indirekte tap kreves erstattet.⁷⁴ Ansvaret strekkes altså lengre i kjøpslovgivingen når det dreier seg om skyld, enn når skadevolder hefter på objektivt ansvar.⁷⁵

Teoretikere har utledet flere teorier ut fra rettspraksis, lovgivning og reelle hensyn som kan knyttes til den overordnede symmetritankegangen i erstatningsretten. Først gjennomgås kort to av disse, en utledet av Nils Nygaard, og en av Johs. Andenæs. Deretter anvendes synspunkter fra disse teoriene for å utlede en ny teori tilknyttet avhandlingens problemstilling.

3.2 Nygaards harmoniseringsteori

Nygaard fremsatte i 1992 en teori om at de legislative hensyn bak ansvarsgrunnlaget kan få betydning for hvor langt ansvaret kan strekkes i relasjon til tings- og formueskader.⁷⁶ Teorien er basert på Rt. 1955 s. 872 (Kabel). Et skip mistet styringen og måtte kaste anker. Ankeret traff en strømkabel, som førte til driftsstans hos et mekanisk verksted. Det omtvistede spørsmålet var om ansvaret skulle begrenses til skaden på strømkabelen, eller også dekke verkstedets tredjepartstap. Høyesterett kom frem til at rederiet også måtte dekke verkstedets tap.

⁷⁰ Askeland 2013 s. 17.

⁷¹ Jf. bl.a. Rt. 2001 s. 274 (Øl-krangel) s. 278 og Rt. 2011 s. 769 (Hjerneskode) avsnitt 28.

⁷² Jf. særlig tre av «pilotsakene» ENV-2012-1696, ENV-2012-1698 og ENV-2012-1785. Erstatningsnemnda tilkjente mellom 450.000-600.000 kr i oppreisning i disse sakene.

⁷³ Hov/Høgberg s. 252.

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ Se eks. kjøpsloven § 40 tredje ledd bokstav a og håndverkertjenesteloven § 28 tredje ledd.

⁷⁶ Frøseth s. 111 med henvisning til Nygaards eldre litteratur. Se Nygaard s. 368.

Ansvarsgrunnlaget i saken var nødrett, og førstvoterende påpekte at også verkstedets interesse ble ofret ved nødrettshandlingen, ikke kun interessen til eierne av strømkabelen (s. 874). Erstatningsansvaret kunne derfor ikke begrenses til kun å gjelde primærskadelidte.

Nygaard utleder av Kabeldommen at det ville vært både ulogisk og uharmonisk å bygge selve ansvarsgrunnlaget på at skadevolder ofret verkstedets interesse for å redde skipet, for så å avgrense erstatningsansvaret mot denne interessen fordi verkstedet ikke var direkte skadelidt.⁷⁷ Risikoen for skade på verkstedets interesse var altså et sentralt moment i selve ansvarsgrunnlaget,⁷⁸ noe som talte for å utvide ansvaret. Reelt sett var interessen «innebygt» i ansvarsgrunnlaget.⁷⁹ Videre skriver Nygaard at dette også har overføringsverdi til andre ansvarsgrunnlag dersom risikoen for skade på en tredjeparts interesse står sentralt i ansvarsvurderingen.⁸⁰

En liknende symmetritankegang fremgår av Rt. 2000 s. 915 (Dispril).⁸¹ Spørsmålet i saken var om et legemiddelfirma var erstatningsansvarlig for en plutselig inntrådt alvorlig hudlidelse. Det var konstatert objektivt legemiddelansvar, og det problematiske var om det forelå årsaks-sammenheng. Førstvoterende påpekte det ikke er avgjørende at det omhandlet en sjelden bivirkning, fordi de alvorlige sjeldne bivirkningene er en viktig gruppe tilfeller under det objektive legemiddelansvaret (s. 925). Dersom Høyesterett da skulle avskåret erstatning fordi bivirkningene er sjeldne, ville dette på samme måte som i Kabeldommen samsvare dårlig med ansvarsgrunnlaget.⁸²

3.3 Andenæs' identifikasjonsteori

Andenæs' teori omhandler en liknende harmoniseringstankegang, men i relasjon til reglene om skyldidentifikasjon. Hans resonnement er at ettersom reglene om skadelidtes medvirkning er basert på ønsket om et rimelig og rettferdig resultat, er det naturlig å søke løsningen i identifikasjonsspørsmålet på samme måte.⁸³ Når erstatningsansvaret er basert på skyld, er det «den etiske tanke om et rettferdig forhold mellom skyld og skjebne som spiller den

⁷⁷ Nygaard s. 368.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ *Ibid.* og Frøseth s. 111.

⁸¹ Ideen er hentet fra Skjefstad s. 238-240.

⁸² Skjefstad s. 240.

⁸³ Andenæs s. 379.

dominerende rolle» for ansvarsreglene og for medvirkningsreglene.⁸⁴ Når skadelidte også har opptrådt klanderverdig, svikter derimot dette rettferdighetsgrunnlaget for skadevolders ansvar. I stedet for at ansvaret faller helt bort, skriver Andenæs at «den mest konsekvente utforming av skyldtanken har en når skaden skal fordeles mellom skadegjørere og skadelidende etter graden av den skyld hver enkelt av dem har vist».⁸⁵ Andenæs trekker også dette synspunktet lenger til å gjelde objektivt ansvarsgrunnlag. Selv om medvirkningsreglene forutsetter at det foreligger skyld, må de også være anvendelige ved objektivt ansvar. Det som må veies opp mot hverandre er da hensynene bak den objektive reglen, og skadelidtes grad av medvirkning på den andre siden.⁸⁶

3.4 Teoriens overføringsverdi til avhandlingens problemstilling - symmetriteorien

Felles for teoriene til Nygaard og Andenæs er at de tar i betraktning symmetri- og harmoniseringshensyn for å avgjøre hvor langt ansvaret skal rekke. Det omhandler altså forholdet mellom ansvarssiden og virkningssiden av erstatningsspørsmålet. På skadevolder-siden innebærer dette etter Nygaards teori at ansvarsgrunnlaget har betydning for hvor langt skadevolders erstatningsansvar strekkes. På skadelidtesiden innebærer de samme betraktninger etter Andenæs' teori, at dersom det er utvist skyld på skadelidtesiden må skadelidte tåle at erstatningsbeløpet blir innskrenket i tråd med denne. Det kan da spørres om en tilsvarende tankegang kan anvendes angående skyldgradens betydning for de erstatningsrettslige avgrensingsreglene. Dersom ansvarsgrunnlagets innhold skal være avgjørende for hvor langt ansvaret strekkes, kan man argumentere for at skyldgraden bør være bestemmende for ansvars rekkevidde.

Skyldansvaret bygger på skyld hos skadevolder, enten simpel uaktsomhet, grov uaktsomhet eller forsett.⁸⁷ Culpavurderingen inneholder et objektivt element og et subjektivt element, der det førstnevnte er utgangspunktet for vurderingen.⁸⁸ Hovedspørsmålet er om den aktuelle handlemåten var forsvarlig, eller om skadevolder skulle ha handlet annerledes.⁸⁹

⁸⁴ *Ibid.* s. 380.

⁸⁵ *Ibid.*

⁸⁶ *Ibid.* s. 384-385.

⁸⁷ Lødrup s. 127, Nygaard s. 172 og Andersen s. 69.

⁸⁸ Kjelland s. 69 og Rt. 2003 s. 433 (Sykkel) avsnitt 40.

⁸⁹ Nygaard s. 172 og 174, Andersen s. 75, Lødrup s. 133 og Kjelland s. 68.

Utgangspunktet tas i hva som kan forventes av en alminnelig innsiktsfull person.⁹⁰ Det som avgjør om personen burde handlet annerledes, er en samlet vurdering av vedkommendes tilknytning til risikoen for skade, handlingens skadeevne og risikoens art og grad.⁹¹ I denne helhetsvurderingen er det ikke nødvendig å skille mellom de ulike skyldgradene, med mindre det spesifikke ansvarsgrunnlaget krever grov uaktsomhet eller forsett.⁹²

Likevel kan skyldgraden sies å være et bakenforliggende element i skyldvurderingen. Jo mer klanderverdig handlingen er, desto sterkere oppfordring vil det være til å konstatere skyldansvar. Dette kommer klart frem ved forsett, ettersom skadevolder da handler med skadehensikt og det stort sett er uproblematisk om skyldansvar kan konstateres. Ved grov skyld vil også oppfordringen til å handle annerledes være sterkere enn ved simpel uaktsomhet. Dersom skadevolder handler grovt uaktsomt vil vedkommende ha mer kunnskap om risikosituasjonen, og oppfordringen til å handle annerledes øker tilsvarende.⁹³ Skaderisikoens omfang er da mer nærliggende for skadevolder,⁹⁴ og i tillegg vil skadevolder ha større oppfordring til å reagere på en risiko med høy risikograd. Alle disse ulike sidene ved den skadevoldende situasjonen blir reflektert i den alternative handlingen. Den skaden som skadevolder hefter for, kan derfor sies å være differansen mellom skadevolders faktiske handling og den alternative handling vedkommende burde ha valgt.⁹⁵ «Innbakt» i alle momentene som er relevante for skyldvurderingen, vil altså graden av skyld kunne ha betydning for hvor terskelen for å pålegge culpaansvar ligger.

Et eksempel kan illustrere resonnementet.⁹⁶ Dersom en voksen syklist passerer en fotgjenger bakfra i høy fart og det oppstår en ulykke, kan utgangspunktet være at syklisten har opptrådt uaktsomt.⁹⁷ Det må da gjøres en nærmere vurdering av syklistens fart, avstand og omgivelsene ellers før en kan konstatere uaktsomhet. Dersom fotgjengeren derimot er et barn, kan man «lettere» konstatere uaktsomhet fordi syklisten sannsynligvis vil ha handlet grovt uaktsomt. Syklisten vet at barn er mer uforutsigbare enn voksne, slik at risikograden er høyere og skade-

⁹⁰ Lødrup s. 131.

⁹¹ Vurderingsmomentenes betegnelser varierer i teorien, men samsvarer nok innholdsmessig. Nygaards terminologi anvendes her, jf. Nygaard s. 182-190. Se også Lødrup s. 134 og Kjelland s. 69 flg.

⁹² Lødrup s. 129 og Hagstrøm/Stenvik s. 160. Et par eksempler på dette er skl. § 3-5 første ledd og § 4-2 første ledd bokstav a.

⁹³ Nygaard s. 187.

⁹⁴ Frøseth s. 110.

⁹⁵ Nygaard 1974 s. 206.

⁹⁶ Eksempelet er inspirert av Rt. 2003 s. 433 (Sykkel).

⁹⁷ Sykkeldommen avsnitt 50.

evnen er større. Hvis det da oppstår en ulykke, vil det være mindre tvilsomt at syklisten har handlet uforsvarlig slik at skyldansvar foreligger, sammenliknet med hvis fotgjengeren var voksen. Graden av uaktsomhet gjenspeiles i differansen mellom den faktiske handlingen og den alternative handlingen. Dersom syklisten forsettlig kjører på fotgjengeren vil det som regel ikke være noe spørsmål om det foreligger skyldansvar.

Selv om det kun kreves bevist simpel uaktsomhet for å konstatere culpaansvar, og skyldgraden ikke har direkte betydning, kan det dermed likevel sies at skyldgraden er innebygget i culpaansvaret på liknende måte som i de omtalte teoriene. I tråd med Nygaards og Andenæs' synspunkter kan man altså argumentere at det ville vært ulogisk å bygge ansvarsgrunnlaget på at det er utvist grov skyld eller forsett fra skadevolders side, for så å frikjenne skadevolder fordi skaden var upåregnelig eller avledet. Når man utviser grov skyld eller forsett er det mer påregnelig for skadevolder at handlingen kan medføre skade. I sykkeleksempelen ovenfor er det for eksempel mer påregnelig at skade inntreffer for en syklist som utviser grov skyld ved å passere forbi et barn i høy hastighet, enn dersom fotgjengeren var voksen. Dermed bør skadevolder også i større grad tåle at ansvaret utvides i tråd med graden av utvist skyld.

3.5 De bakenforliggende legislative hensyn

Erstatningsspørsmålet er til syvende og sist et spørsmål om hvem som skal bære tapet. Stang skrev at erstatningen ikke er en oppheving av skaden, den flyttes bare fra skadelidte over på skadevolder.⁹⁸ Når skadevolder har opptrådt klanderverdig, tilsier både rettsfølelsen og rettferdighetshensyn at skadevolder burde påføres tapet, og ikke skadelidte. Når det derimot foreligger skyld på skadelidtes hånd, kan dette på samme måte tale for at tapet enten delvis eller overhodet ikke bør lempes over på skadevolder. Det er derfor i hovedsak rettferdighetshensynet og rettsfølelsen som begrunner skyldgradens evne til å utvide rekkevidden for erstatningsansvaret.

Den allmenne rettsfølelse er ikke et ukjent hensyn i erstatningsretten.⁹⁹ Rettsfølelsen har både fått betydning for at lovgiver har kommet på banen i enkelte tilfeller,¹⁰⁰ og blir vektlagt i teorien. For eksempel skriver Nygaard at rettsfølelsen vanligvis reagerer sterkere dersom årsaken kan

⁹⁸ Stang s. 48-49.

⁹⁹ Askeland 2014 s. 73.

¹⁰⁰ *Ibid.* med henvisning til skl. § 3-2a.

føres tilbake til etisk klander, enn ved for eksempel uhell eller naturkrefter.¹⁰¹ I tillegg vil man oppnå en preventiv effekt ved å vektlegge etisk klander.¹⁰² Ettersom det er vanskelig å beskrive hva «rettsfølelsen» i det hele tatt er, kan det umiddelbart virke som et noe tynt grunnlag å forankre et potensielt svært tyngende erstatningsansvar i. Likevel er det gode grunner for at rettsfølelsen blir ansett som et legitimt reelt hensyn i erstatningsretten. For å sammenlikne med strafferetten, er det lang tradisjon for symmetri mellom skyldgraden og strafferammen.¹⁰³ Rettsfølelsen har grunnlag i et unisont syn på hva som er rett og galt, og hvordan man skal oppføre seg overfor andre.¹⁰⁴

Rettferdighetshensynet er nært knyttet til rettsfølelsen ved at det rettsfølelsen taler for, ofte vil støttes av rettferdighetshensynet. Påleggelse av erstatningsansvar ved skyldansvar kan fremstå som en rettferdig gjengjeldelse av den skadevoldende handling, slik at «balansen» mellom skadelidte og skadevolder blir gjenopprettet.¹⁰⁵ Rimelighets- og rettferdighetshensyn har flere ganger i rettspraksis fått utslagsgivende vekt i tilfeller der det er mangel på andre rettskilder.¹⁰⁶ At rettsfølelsen reagerer på moralsk klanderverdige handlinger, støttes også av preventive hensyn. Prevensjonshensynet innebærer at pålagt erstatningsansvar kan føre til at folk senere forsøker å unngå skadeforvoldelse.¹⁰⁷ Sammen med reparasjonshensynet er prevensjonshensynet et av de bærende hensyn i erstatningsretten.¹⁰⁸

I mangel av andre klare rettskilder vil reelle hensyn kunne ha en viktig plass i den rettslige vurderingen. De bakenforliggende reelle hensyn kommer til uttrykk gjennom symmetriteorien, slik at henvisningen til symmetriteorien gjennom avhandlingen også er en henvisning til de bakenforliggende reelle hensyn. Det kan i tillegg argumenteres for at symmetriteorien kan videreføres til et symmetriprinsipp. Lilleholt bruker terminologien «ferdigbunta reelle omsyn» på flere hensyn som sammen utgjør et prinsipp eller en regel.¹⁰⁹ Graver skriver at prinsipper kan ses «som uttrykk for en kombinasjon av de legislative hensyn som ligger bak reglene».¹¹⁰

¹⁰¹ Nygaard s. 379.

¹⁰² *Ibid.*

¹⁰³ Eks. strl. §§ 275 og 281 der førstnevnte gjelder forsettlig drap og har strafferamme på 21 års fengsel, og sistnevnte gjelder uaktsom forvoldelse av død og har strafferamme på 6 års fengsel.

¹⁰⁴ Nygaard 1974 s. 167.

¹⁰⁵ Kjelland s. 35.

¹⁰⁶ Eks. Rt. 1999 s. 203 (Sterilisering) og Rt. 2013 s. 1689 (Fostervannsdagnostikk).

¹⁰⁷ Nygaard s. 20 og Kjelland s. 32.

¹⁰⁸ Kjelland s. 30 og Hagstrøm/Stenvik s. 21.

¹⁰⁹ Lilleholt s. 53 og 55.

¹¹⁰ Graver s. 198.

Symmetriteorien kan således beskrives som et symmetriprinsipp. De ovenfor nevnte legislative hensynene samt hensynet til koherens og harmoni i reglene, utgjør grunnlaget for prinsippet om at skyldgraden i utgangspunktet har betydning for ansvarets rekkevidde.

4 Skyldgrad i adekvanslæren

4.1 Innledning

Denne delen av avhandlingen omhandler hvilke typetilfeller skyldmomentet får betydning for, og hvor stor vekt momentet har i dag. Ettersom erstatningsrettslige vurderinger ofte er preget av skjønn og konkrete avveininger, er det nødvendig med retningslinjer for hvordan disse skjønnsmessige vurderingene skal gjøres.¹¹¹ I tillegg kan en nærmere redegjørelse av det skjønnsmessige bidra til større bevissthet og transparens i rettsanvendelsen. Som Andersen skriver med tilslutning fra blant annet Lødrup: «Dersom domstolene mener å kunne ta hensyn til skyldmomentet, vil jeg vite det».¹¹²

Den overordnede inndelingen i dette kapitlet er nærheten i årsakssammenheng mellom skadelidte og den skadevoldende handling. Her deles det inn i tre ledd: primærskader, «uegentlige» tredjepartstap og tredjepartstap.¹¹³ Det førstnevnte leddet gjelder erstatnings spørsmål overfor den direkte skadelidte. Uegentlige tredjepartstap omfatter tilfeller der skadelidte både kan anses som primærskadelidt og som sekundærskadelidt. Skadelidte er selv påført en personskafe, men denne har oppstått som følge av en annen skade, derav betegnelsen «uegentlig» tredjepartstap.¹¹⁴ Dette vil særlig gjelde saker om psykisk skade hos pårørende, tidligere kalt "sjokkskade"-tilfellene.¹¹⁵ Tredjepartstap dreier seg om tap som rammer noen andre enn den direkte skadelidte.¹¹⁶ Hensikten med denne inndelingen er at nærhet i årsakssammenheng er et sentralt moment i vurderingen av hvor grensen for erstatningsansvaret skal gå. I tillegg er inndelingen godt egnet til å belyse ansvarets rekkevidde, ettersom rekkevidden blir videre eller snevrere avhengig av avstanden mellom den skadevoldende handling og skadelidte. Sekundærskader har for eksempel lavere status på grunn av tilknytningsformen til den skadevoldende handlingen.¹¹⁷

¹¹¹ Nygaard 1988 s. 408. Han påpeker imidlertid at relativt klare avgrensingsvilkår er en «nokså fåfengd freistnad».

¹¹² Andersen s. 68 og Lødrup s. 378.

¹¹³ Flere forfattere bruker en tilsvarende inndeling. Se Nygaard kapittel 5 II, Hagstrøm/Stenvik kapittel 10.3-10.4 og Kjelland kapittel 9.4-9.5.

¹¹⁴ Kjelland s. 282.

¹¹⁵ Høyesterett har gått bort ifra «sjokkskade»-betegnelsen, se HR-2018-2080-A (Ullevål) avsnitt 45.

¹¹⁶ Kjelland s. 289, Lødrup s. 398 og Nygaard s. 365.

¹¹⁷ Nygaard s. 365. Se også Rt. 2005 s. 65 (KILE) avsnitt 49 hvor førstvoterende uttaler at det «skal mye til for at et tredjemannstap har erstatningsrettslig vern».

Den underordnede inndelingen er de ulike skyldgradene. Begrepet «skyld» er en fellesbetegnelse på etisk og moralsk klanderverdig opptreden, og omfatter både forsett og uaktsomhet.¹¹⁸ Etter rettspraksis skiller grov uaktsomhet seg fra simpel uaktsomhet ved at det ved grov uaktsomhet ofte foreligger stor risiko for skade, fare for skade på person eller særlig store verdier, eller hvis utslaget er nærliggende.¹¹⁹ På den andre siden vil det sjelden kunne konstateres grov uaktsomhet dersom det var vanskelig for skadevolder å gjennomføre den alternative handlingen.¹²⁰ Et eksempel på en sak hvor Høyesterett vurderte om det forelå grov uaktsomhet er Rt. 2004 s. 1942 (Kinaputt). Høyesterett anså to gutter for å ha opptrådt grovt uaktsomt ved å fyre av en kinaputt ved luftventilen på en skole. Førstvoterende la blant annet vekt på at risikoen for brann er en alvorlig risiko med betydelig skadeomfang, og at det var en «veloverveid hærverkshandling» som innebar «markert og klanderverdig fravik fra en forsvarlig handlemåte» (avsnitt 38).

Forsett er vanligvis ikke en veldig aktuell skyldform i erstatningsretten, ettersom det som oftest stilles som et alternativt vilkår til grov uaktsomhet.¹²¹ I tillegg foreligger det sjelden tilstrekkelig bevis for å bygge ansvaret på forsett.¹²² Enkelte steder har det likevel selvstendig betydning, for eksempel i skl. § 3-7 første ledd. Forsett foreligger dersom skadevolderen var klar over handlingen og dens skadepotensiale, eller det var sannsynlighetsovervekt for at skaden ville inntre.¹²³ Forsettbegrepet er dermed noenlunde sammenfallende med den strafferettslige definisjonen i straffeloven § 22. Det kan skilles mellom forsettlige handlinger som omfatter etisk eller moralsk klanderverdighet, og forsettlige handlinger som ikke gjør det. En handling kan være forsettlig gjennomført i den tro at handlingen er rettmessig. Forsett vil derfor ikke nødvendigvis omfatte noe etisk eller moralsk klanderverdig.¹²⁴

¹¹⁸ Stang s. 128. Se nærmere om skyldansvaret i kapittel 3.4 ovenfor.

¹¹⁹ Nygaard s. 215-216.

¹²⁰ *Ibid.* s. 216.

¹²¹ Eksempelvis skl. § 3-5.

¹²² Nygaard s. 215.

¹²³ Lødrup s. 129, Nygaard s. 166 og Hagstrøm/Stenvik s. 160-161.

¹²⁴ Nygaard 1974 s. 170.

4.2 Primærskader

4.2.1 Innledning

Ved primærskader vil skadelidtes tilknytning til den skadevoldende handling være på sitt nærmeste, i den forstand at skadelidte har blitt direkte rammet av handlingen. I teorien har det ofte blitt problematisert hvorvidt adekvanslæren har noen selvstendig betydning ved siden av culpavurderingen, ettersom påregnelighetsmomentet i stor grad vil omfattes av ansvarsvurderingen.¹²⁵ For eksempel skrev Bonnevie at kravet til uaktsomhet omfatter mer enn kravet til adekvans, med mindre det foreligger fjernere følger av uaktsomme handlinger.¹²⁶ I dag er det klart at vilkåret om ansvar grunnlag og vilkåret om adekvat årsakssammenheng er kumulative vilkår.¹²⁷ Likevel vil upåregnelige skader ofte bli avskåret allerede i ansvarsvurderingen fordi skadevolders handling ikke er culpøs.¹²⁸ Dette er antakeligvis oftest tilfellet når det dreier seg om en primærskade. Ved uegentlige tredjepartstap eller tredjepartstap vil det som regel være nødvendig å vurdere den adekvate årsakssammenhengen i tillegg til ansvar grunnlaget, ettersom den samme nærheten mellom skadelidte og den skadevoldende handling da ikke er til stede.

4.2.2 Simpel uaktsomhet

Simpel uaktsomhet er den laveste skyldgraden som utløser ansvar. I disse tilfellene vil som regel andre mer fremtredende adekvansmomenter enn skyldgraden få større betydning for adekvansspørsmålet, ettersom handlingen ikke er like klanderverdig som ved grov uaktsomhet og forsett. Et spørsmål som i større grad aktualiserer seg ved simpel uaktsomhet ved primærskader, er derfor om den lave skyldgraden kan tale for å innskrenke erstatningsansvaret. Ved mild culpa vil ikke prevensjonshensynet gjøre seg like mye gjeldende, og den allmenne rettsfølelse reagerer ikke like sterkt. I tillegg vil adekvanslærens formål om å beskytte skadevolder mot upåregnelige skader være mest fremtredende når skadevolder «kun» har utvist simpel uaktsomhet. Et eksempel kan være at dersom skaden er atypisk eller ekstraordinær, vil den lave skyldgraden kunne være et støttemoment som taler for at skaden er inadekvat. Dersom det ikke

¹²⁵ Se Bonnevie s. 88, Stang s. 8, Andersen s. 58-59 og Nygaard s. 358.

¹²⁶ Bonnevie s. 90.

¹²⁷ Se eks. Rt. 2000 s. 418 (Thelle) s. 432-433.

¹²⁸ Fleischer s. 39.

foreligger noen andre sterke argumenter som taler for avgrensning av ansvaret, settes derimot spørsmålet om innskrenkning av ansvaret på grunnlag av skyldgrad på spissen.

Dette kan komme i konflikt med prinsippet om at skadelidte «må tas som vedkommende er». Selv om skaden kan være upåregnelig for skadevolder, som kun har utvist simpel uaktsomhet, vil sårbarhetsprinsippet i mange tilfeller tale for at skadevolder likevel er ansvarlig dersom skaden er atypisk.¹²⁹ Høyesterett uttalte i Rt. 1997 s. 1 (Rossnes) på s. 8 at skadevolder som hovedregel må «ta skadelidte som hun er», og denne hovedregelen ble også påpekt av Høyesterett i HR-2018-2080-A (Ullevål) avsnitt 43. Likevel er det alminnelig enighet om at dette ikke er en ubetinget hovedregel, slik at sårbarhetsprinsippet ikke er til hinder for at adekvanslæren kan avskjære erstatningsansvaret på grunn av at skaden er upåregnelig.¹³⁰

Kjelland viser til Rt. 1994 s. 681 (Rådal) som eksempel på at skyldmomentet kan slå motsatt ut og tale for innskrenkning av ansvaret.¹³¹ Dommen gjaldt krav om erstatning for psykiske skader delvis som følge av lukt og andre ulemper fra en søppelfyllingsplass, og delvis som følge av kommunens saksbehandling. Kravet fikk ikke medhold. Det sentrale spørsmålet for Høyesterett var hvorvidt det var adekvat årsakssammenheng mellom ulempene og de psykiske skadene. Under vurderingen av kommunens saksbehandling sa Høyesterett at «det [ikke] er noe vesentlig å si på kommunens saksbehandling» (s. 687), noe som inngikk i vurderingen av om det var tilstrekkelig adekvat årsakssammenheng mellom skaden og kommunens saksbehandling. Påregnelighetskravet i tilknytning til psykisk skade var nok det mest fremtredende momentet i denne saken.¹³² Dommen utgjør nok derfor ikke tilstrekkelig rettskildemessig grunnlag for å konstatere at ansvaret kan innskrenkes ved simpel uaktsomhet. Likevel kan dommen til en viss grad antyde at kommunens handlinger i denne saken talte for at det ikke forelå adekvat årsakssammenheng, slik at mild culpa ble indirekte lagt vekt på av Høyesterett.

En annen dom som kan nevnes er Rt. 2013 s. 116 (Fangstgrop). Saken gjaldt spørsmål om erstatning for kostnader til arkeologisk utgraving etter at en fredet fangstgrop hadde blitt ødelagt ved omlegging av en vei. Et av spørsmålene som ble tatt opp var om det forelå adekvat årsaks-

¹²⁹ Et eksempel er LB-2002-363.

¹³⁰ Hagstrøm/Stenvik s. 454.

¹³¹ Kjelland 2008 s. 267-268.

¹³² Hagstrøm/Stenvik s. 469 og Lødrup s. 383. Dommen kan muligens også forstås slik at kommunens bidrag ble ansett som uvesentlig, særlig jf. den siterte formuleringen «vesentlig å si».

sammenheng. I lagmannsrettens avgjørelse la flertallet vekt på at skadevolder bare hadde utvist simpel uaktsomhet, slik at prevensjonshensynet talte mot adekvat årsakssammenheng.¹³³ Høyesterett var imidlertid uenig i dette, og sa at lagmannsrettens standpunkt om adekvans var «åpenbart uholdbart» (avsnitt 61). Høyesterett tok ikke opp skadevolders skyldgrad, og uttalelsene kan til en viss grad tolkes slik at skyldgraden her ikke var av betydning, eventuelt ikke ble ansett som relevant.

Det kan nok ikke sies å være støtte i rettspraksis eller teori for at lav skyldgrad alene kan være avgjørende for innskrenkning av ansvaret. Dersom andre argumenter i seg selv ikke strekker til, kan det likevel tenkes at lav skyldgrad kan være «tungan på vågen», for å bruke Anderssons uttrykk.¹³⁴ Ehlers skriver også eksplisitt at lav skyldgrad vil kunne ha denne virkningen.¹³⁵ Vekten av skyldgraden vil da avhenge av hvor klanderverdig skadevolders opptreden var, altså avstanden mellom handlingen som ble gjort og handlingen skadevolder burde ha gjort.

4.2.3 Grov uaktsomhet

Dersom skadevolder har handlet med grov uaktsomhet, hadde vedkommende betydelig oppfordring til å handle på en annen måte enn han eller hun gjorde. Spørsmålet i denne sammenheng blir derfor om det er adgang til å utvide ansvaret på bakgrunn av denne klanderverdigheten. Selv om rettspraksis som eksplisitt nevner skyldgradens betydning for ansvarets rekkevidde stort sett omhandler tredjepartstap, har skyldgraden også betydning utenfor disse tilfellene.¹³⁶ Dette har også blitt direkte påpekt av Høyesterett i en obiter dictum-uttalelse i Rt. 2015 s. 216 (Trefelling), hvor førstvoterende uttalte at det finnes «en del høyesterettsavgjørelser om utvidelse av rammen for hvilke skadefølger som anses påregnelige eller adekvate som følge av grov uaktsomhet eller forsett» (avsnitt 30).

Når det foreligger grov uaktsomhet vil det altså eksempelvis kunne stilles lavere krav til graden av påregnelighet, enn dersom skadevolder hadde utvist simpel uaktsomhet. Hagstrøm og Stenvik skriver at ved grov skyld vil det kunne være tilstrekkelig med «en nærmest teoretisk skademulighet».¹³⁷ Graden av skyld vil derfor i disse sammenhengene kunne være et svært

¹³³ LE-2011-126896.

¹³⁴ Se kapittel 2.2.

¹³⁵ Se kapittel 2.3.

¹³⁶ Dette fremgår særlig ved at skyldgraden behandles som et moment i den alminnelige adekvanslæren. Se henvisninger i kapittel 1.3. Symmetriprinsippet støtter også et slikt synspunkt.

¹³⁷ Hagstrøm/Stenvik s. 452.

tungtveiende moment i adekvansvurderingen. I tillegg ville det nok kunne fått avgjørende vekt for adekvansspørsmålet hvis ingen andre momenter med tyngde taler for at skaden var en adekvat følge.

Saker der trafikkulykker har ført til atypiske skadefølger, kan være egnet som illustrasjon. I Rt. 1997 s. 1 (Rossnes), Rt. 2000 s. 418 (Thelle) og Rt. 2007 s. 172 (Schizofreni) ble det i alle tilfellene konstatert at det ikke forelå adekvat årsakssammenheng på grunn av de atypiske skadefølgene. Sakene omhandlet imidlertid objektivt ansvar etter bilansvarslova. Dersom ansvarsgrunnlaget i disse tilfellene hadde vært skyldansvar og skadevolder hadde utvist grov skyld, ville det i tråd med avsnittet ovenfor muligens kunne tenkes mer nærliggende at ansvaret også omfattet disse skadefølgene. Også i disse tilfellene måtte likevel skyldgraden ha blitt veiet opp mot hvor atypisk den konkrete skadefølgen er, ettersom skadevolder fortsatt har behov for et visst vern mot indirekte og svært avledede skader.¹³⁸

4.2.4 Forsett

Ved forsettlige handlinger skiller situasjonen seg fra uaktsomhetstilfellene ved at forsettet kan omfatte et «uendelig» område som kan trekkes langt utover hva som i utgangspunktet er adekvat.¹³⁹ Forsettlige handlinger kan derimot også ha uforsettlige følger.¹⁴⁰ Disse omfattes ikke nødvendigvis av erstatningsansvaret. Det er eksempelvis fastslått i rettspraksis at oppreisning etter skl. § 3-5 ikke krever forsett om skadefølgen.¹⁴¹ Selv om skadevolders hensikt kan være et argument for å strekke ansvaret langt, må det også kunne trekkes en grense. Dette er særlig aktuelt ved følgeskader, hvor skadevolder ofte ikke har kontroll over skadeutviklingen. Ved primærskadene kan spørsmålet være om det overhodet finnes en grense for ansvars rekkevidde, og eventuelt hvor langt denne grensen kan trekkes.

Rt. 1999 s. 887 (Vindusflukt) gjaldt spørsmål om erstatning for personskade som følge av at skadelidte flyktet ut et vindu etter at skadevolder ble utsatt for vold inne i leiligheten. Høyesterett konkluderte at skaden var påregnelig, og påpekte at det «foreligger et forsettlig

¹³⁸ Se f.eks Rt. 1933 s. 475 (Hesjetråd) hvor Høyesterett frifant skadevolder grunnet atypisk skadefølge (s. 476).

¹³⁹ Stang s. 136 og Bonnevie s. 79.

¹⁴⁰ Bonnevie s. 79.

¹⁴¹ Rt. 1999 s. 887 (Vindusflukt) s. 895 og Rt. 2005 s. 104 (Drapsforsøk) avsnitt 42. Det ligger likevel en reservasjon i oppreisningserstatningens overføringsverdi til alminnelig erstatningsrett. Etter skl. § 3-5 første ledd bokstav b fastsettes oppreisning etter det «retten finner rimelig». Det dreier seg derfor ikke om en vurdering av de skadefølger som skadevolder hefter for, slik som i alminnelig erstatningsrett. Se nærmere Nygaard s. 164 flg.

rettsstridig forhold» (s. 893). Rt. 1974 s. 1077 (Henden) gjaldt spørsmål om erstatning til de etterlatte etter at skadevolder hadde slått skadelidte i hodet med knyttneven, og skadelidte døde. I påregnelighetsvurderingen la Høyesterett tilsynelatende vekt på at handlingen ble gjort med vilje, slik at selv om dødsårsaken var sjelden, kunne dette ikke oppheve erstatningsansvaret (s. 1079). Kjelland legger til grunn at Høyesterett i begge disse sakene la vekt på skadevolders forsett i adekvansvurderingen.¹⁴²

Den praksisen som foreligger tilsier altså at ansvaret ved forsettlige handlinger kan strekkes svært langt, og symmetriprinsippet vil også tale for en slik konklusjon. Skaden vil nok ved forsett nesten alltid kunne sies å være påregnelig for skadevolder. I praksis vil derfor muligens alle forsettlige skader på primærskadelidte kunne sies å være adekvate. En slik regel vil imidlertid kunne få uheldige resultater i noen tilfeller, eksempelvis ved visse upåregnelige hendelsesforløp.¹⁴³ Derimot vil det nok ikke være helt feil å si at ved forsettlige primærskader vil ansvaret som hovedregel kunne strekkes til å omfatte den aktuelle skaden.

4.3 Uegentlige tredjepartstap

4.3.1 Innledning

Utgangspunktet for tredjepartstap er at de har svakere erstatningsrettslig vern enn primærskader.¹⁴⁴ Uegentlige tredjepartstap skiller seg imidlertid fra alminnelig tredjepartstap ved at skadelidte står i en litt annen stilling. I disse tilfellene vil skadelidte prinsipielt også være direkte skadelidt, ettersom vedkommende har blitt påført en personskafe.¹⁴⁵ I tillegg er det ved uegentlige tredjepartstap ikke snakk om en interesseavveining tilsvarende den som foretas ved tredjepartstap.¹⁴⁶ Skadelidtes nærhet til primærskaden vil også være mer fremtredende ved uegentlige tredjepartstap, ettersom det gjelder primærskadelidtes pårørende. Denne typen tredjepartstap kalles derfor «uegentlige» tredjepartstap, og skilles ut fra «ordinære» tredjepartstap som et eget typetilfelle.

¹⁴² Kjelland 2008 s. 267.

¹⁴³ Eksempelvis slik som i Hesjetråddommen, der naturkrefter spilte en rolle i skadeforløpet.

¹⁴⁴ Se KILE-dommen avsnitt 49, Hagstrøm/Stenvik s. 473 og Nygaard s. 365.

¹⁴⁵ Andersson 2013 s. 402.

¹⁴⁶ Nygaard s. 378.

Pårørendes erstatningsvern har lenge blitt diskutert i teorien, og utgjør en av de mest utfordrende problemstillingene i adekvanslæren.¹⁴⁷ Praksis var lenge svært restriktiv med å tilkjenne erstatning for psykisk skade hos pårørende.¹⁴⁸ Denne restriktive tilnærmingen ble lenge sterkt kritisert i juridisk teori frem til Høyesterett avsa HR-2018-2080-A (Ullevål), hvor ansvaret ble noe utvidet.¹⁴⁹ Høyesterett påpekte imidlertid at det fortsatt gjør seg gjeldende visse avgrensningshensyn på dette området, slik at psykisk skade hos pårørende i dag fortsatt må anses å stå i en viss særstilling.¹⁵⁰

De fleste sakene hvor Høyesterett eksplisitt har tatt stilling til skyldmomentet i adekvansvurderingen, gjelder saker om pårørendes psykiske skade. Derfor redegjøres det først for den relevante rettspraksisen, med særlig fokus på om skyldgraden ble tatt opp og eventuelt hvordan denne ble vektlagt.

4.3.2 Gjennomgang av rettspraksis

En av de eldste avgjørelsene der skyldgraden ble vektlagt i adekvansvurderingen er Rt. 1867 s. 324 (Abort).¹⁵¹ Høyesterett uttalte her at «[c]ausalforbindelsen... ikke syntes ganske klar», men overfallsmannen ble likevel holdt ansvarlig (s. 326-327). Det er antatt i teorien at Høyesterett la vekt på den grove skylden, ettersom det neppe var påregnelig for skadevolder at kvinnen ville abortere som følge av overfallshandlingen.¹⁵² En annen eldre dom er Rt. 1938 s. 626 (Sjokk-skade). Dommen gjaldt spørsmål om erstatning for en mors psykiske skader som følge av at barnet hennes døde etter en påkjørsel. Høyesterett kom til at den psykiske skaden hun fikk var for fjern og indirekte, blant annet med avgjørende vekt på at ansvaret ikke bygde på skyld (s. 627).¹⁵³

Den mest relevante og mest omtalte dommen er nok Rt 1960 s. 357 (Bersagel). Saken omhandlet krav om erstatning etter at en 15 år gammel gutt døde som følge av drukning. En bil som sto på kaien ble rygget ut i sjøen, og gutten ble sittende fast inne i bilen. Spørsmålet var

¹⁴⁷ Frøseth 2018 s. 216.

¹⁴⁸ Hagstrøm s. 627.

¹⁴⁹ Dommen er tolket noe ulikt på dette punkt i juridisk teori. Se kapittel 4.3.2.

¹⁵⁰ Ullevåldommen avsnitt 47.

¹⁵¹ Se nærmere om dommens faktum i kapittel 1.3.

¹⁵² Hagstrøm/Stenvik s. 465, Nygaard s. 379 og Stang s. 85.

¹⁵³ Høyesterett uttaler her at det ikke var «støtte for en tolkning som gir ansvaret for skadeforvoldelse uten hensyn til skyld ved bruken av motorvogn en så omfattende utstrekning» (s. 627).

om moren hadde krav på erstatning som følge av etterfølgende psykisk skade. Flertallet påpekte først at Sjokkskadedommen ikke hadde overføringsverdi i denne saken ettersom Sjokkskadedommen gjaldt objektivt ansvar, og fremholdt dermed at det er et «åpent spørsmål» hvordan rekkevidden av erstatningsplikten skal vurderes når det slik som i denne saken «foreligger subjektiv skyld fra skadevolderens side» (s. 358-359). Deretter uttalte førstvoterende at «[j]eg antar at gode grunner taler for å trekke grensen for de erstatningsmessige følger videre hvor det dreier seg om skyldansvar» (s. 359). Morens psykiske skade ble derfor ansett som påregnelig med avgjørende vekt på skyldgraden.

En sammenlikning med den etterfølgende dommen i Rt. 1966 s. 163 (Sola) kan ytterligere støtte at skyldgraden fikk avgjørende betydning i Bersageldommen. Soladommen gjaldt også erstatning for psykisk skade, men moren fikk ikke medhold i Høyesterett. Sønnen hadde blitt drept i kollisjon med en varebil. Flertallet i Soladommen la blant annet stor vekt på at skadevolder var mindre å bebreide enn i Bersageldommen, i tillegg til at dødsbudskapet ble meddelt til moren på en så skånsom måte som mulig (s. 167-168).¹⁵⁴ Forskjellen i skyldgraden har blitt ansett som hovedgrunnen til at erstatning ble tilkjent i Bersagelsaken, men ikke i Solasaken.¹⁵⁵

I Rt. 1985 s. 1011 (Hauketo) ble en mann alvorlig skadet etter å ha blitt truffet av en lykt på et passerende tog på Hauketo stasjon. Et av spørsmålene var om konen hans som sto på andre siden av togsporet hadde krav på erstatning for de psykiske skadene hun fikk som følge av hendelsen. Flertallet ga henne medhold, blant annet med vekt på at situasjonen medførte at det var påregnelig at hun kunne bli sjokkskadet (s. 1016). Ansvarsgrunnlaget var objektivt og det forelå derfor ikke skyld, og Høyesterett tok ikke direkte stilling til betydningen av dette for ansvarets utstrekning.

En mye omtalt lagmannsrettsdom er RG-2005-583 (Beltebil). Saken gjaldt spørsmål om foreldrenes erstatningskrav for psykisk skade etter at sønnen omkom under en øvelse i forsvaret. Lagmannsretten ga foreldrene medhold. Saken fikk bred støtte i juridisk teori, ettersom den gikk litt bort fra Høyesteretts restriktive tilnærming til denne typen skade.¹⁵⁶ Retten la blant annet vekt på at selv om dødsbudskapet ble overbragt på en skånsom måte, levde foreldrene

¹⁵⁴ Høyesterett omtaler også forholdet mellom Bersagel- og Soladommene i Ullevåldommen avsnitt 37.

¹⁵⁵ Kjelland s. 279 og Nygaard s. 380.

¹⁵⁶ Nygaard s. 379 og Frøseth s. 105

seg inn i ulykken som «nesten»-vitner. Saken gjaldt arbeidsgiveransvar, og lagmannsretten la vekt på skyldgraden i favør av skadelidte selv om det ikke var snakk om grov uaktsomhet.¹⁵⁷

Avgjørelsen i HR-2017-352-A (Landside) gjaldt tre ungdommer som fikk psykiske skader etter å ha bistått flere som svømte eller ble fraktet fra Utøya den 22. juli 2011. Et av spørsmålene var om det forelå adekvat årsakssammenheng mellom skadene og terrorhandlingen etter voldsoffererstatningsloven (voerstl.) § 1. Førstvoterende påpekte at det ikke dreide seg om personlig skyldansvar, men statens objektive ansvar etter voldsoffererstatningsloven. Dette kunne «føre til at det ikke blir fullt sammenfall mellom terroristens personlige skyldansvar og statens objektive ansvar» (avsnitt 29). Høyesterett antyder altså at ansvaret ville blitt mer omfattende dersom Breivik personlig heftet for skadene. I denne saken ble imidlertid ikke skadene ansett som adekvate årsaker av terrorhandlingen, og det var ikke grunnlag for erstatning etter voerstl. § 1 første ledd første punktum (avsnitt 30). I tillegg kan det nevnes at det i flere saker fra Voldsoffererstatningsnemnda i forbindelse med 22. juli-terrorhandlingen ble vurdert om det forelå adekvat årsakssammenheng mellom skaden og terrorhandlingene, men skadene ble ansett som inadekvate.¹⁵⁸ Den geografiske avstanden til terrorhandlingene ble særlig vektlagt, men skadevolders skyld ble ikke vurdert.

Den nyeste høyesterettsdommen på dette området er HR-2018-2080-A (Ullevål). Dommen gjaldt også spørsmål om erstatning for pårørendes psykiske skade, etter at en 15-åring omkom på sykehus som følge av svikt i helsehjelpen. Høyesterett gikk igjennom alle de tidligere dommene på området. Om Hauketodommen påpekte førstvoterende at elementet av skyld er fraværende i dommen, og at den derfor representerte en erstatningsrettslig utvikling (avsnitt 40). Noen ytterligere begrunnelse for dette blir ikke gitt. I selve drøftelsen av erstatningsansvaret påpekte Høyesterett utviklingen i oppfatningen av psykiske skader og konflikten med sårbarhetsprinsippet (avsnitt 42-43). Selv om dette talte for en utvidelse av ansvaret, fremhevet likevel Høyesterett at det fortsatt gjør seg gjeldende spesielle avgrensningshensyn for dette typetilfellet (avsnitt 47). Grensene for ansvaret burde derimot være en del romsligere enn tidligere, og avgjøres ut fra de konkrete omstendighetenes særlige belastning for den pårørende, samt nærheten mellom den psykiske skaden og den skadevoldende handlingen (avsnitt 48-49). Deretter påpekte Høyesterett at det ikke var «foranledning til å drøfte betydningen av ansvars-

¹⁵⁷ Frøseth s. 115.

¹⁵⁸ Bl.a. ENV-2013-1214, ENV-2013-1689 og ENV-2013-3424.

grunnlaget og skadevolderens skyld», men fremhevet at dette har blitt lagt stor vekt på tidligere, blant annet i Landsidedommen avsnitt 29 (avsnitt 50).

Dommen har i juridisk teori blitt tolket noe ulikt. Frøseth skriver at dommens rekkevidde er uklar, og at den sannsynligvis bare har overføringsverdi til enkelte deler av adekvanslæren.¹⁵⁹ Hagstrøm og Stenvik er tilsynelatende litt uenige i dette, og tolker dommen slik at avgrensningshensynene skal tas i betraktning som et moment i den alminnelige adekvanslæren, og skriver at «særbehandlingen av psykiske skader anses som et tilbakelagt stadium i norsk rett».¹⁶⁰

Rettspraksisen viser at Høyesterett ikke har vært helt konsekvent når det gjelder anvendelsen av skyldgraden i adekvansvurderingen. I Abort- og Bersageldommene vektlegges skyldgraden direkte i vurderingen, mens i Landsidedommen er Høyesterett mer tilbakeholden. Grunnen til dette kan være at Landsidedommen gjaldt voldsoffererstatning og ikke personlig skyldansvar.¹⁶¹ De fleste av sakene gjelder likevel objektivt ansvar. Sjokkskade- og Soladommene kan antyde at mangel på skyld er et moment som taler mot adekvat årsakssammenheng. De nyere Hauketo- og Ullevåldommene ser derimot ut til å gå bort i fra dette, ettersom det i begge sakene ble tilkjent erstatning til tross for mangel på skyld.

4.3.3 Simpel uaktsomhet

Mange av de samme problemstillingene som er nevnt under primærskader ved simpel uaktsomhet i kapittel 4.2.2 gjelder tilsvarende ved uegentlige tredjepartstap. Vilkårene for erstatning ved uegentlige tredjepartstap kan derimot sies å være strengere enn ved primærskader, ettersom disse typetilfellene i utgangspunktet har svakere erstatningsvern enn primærskader.¹⁶² Vurderingen av ansvarets rekkevidde for disse to typetilfellene kan derfor ikke helt sidestilles.

Ingen av de omtalte høyesterettsdommene omhandler simpel uaktsomhet. Dette var imidlertid tilfellet i Beltebilsaken, hvor skyldgraden ble trukket frem som et argument for utvidelse av ansvaret. Selv om dommen ikke har stor rettskildemessig vekt, har den likevel fått bred

¹⁵⁹ Frøseth 2018 s. 218.

¹⁶⁰ Hagstrøm/Stenvik s. 470.

¹⁶¹ Se kapittel 4.3.5.

¹⁶² Se kapittel 4.3.1.

tilslutning i teorien.¹⁶³ I tillegg viste førstvoterende i Ullevåldommen til saken som illustrasjon på at det var «et press i retning av en utvidelse av ansvaret» (avsnitt 48). Beltebilsaken viser at lagmannsretten her anså simpel uaktsomhet som et moment som talte for å fastslå adekvat årsakssammenheng, og dette fikk tilsynelatende bred tilslutning.

Utviklingen i Hauketo- og Ullevåldommene når det gjelder objektivt ansvar kan også være en indikasjon på at ansvaret ved uegentlige tredjepartstap bør kunne strekkes lengre når det foreligger simpel uaktsomhet. Dersom man legger symmetriprinsippet til grunn burde ansvarets rekkevidde være på sitt korteste ved objektivt ansvar, siden det da ikke foreligger klander overhodet. Etter denne tankegangen kunne ansvaret i Hauketo- og Ullevåldommene tenkes å blitt strukket enda lengre dersom det forelå simpel uaktsomhet i stedet for objektivt ansvar. Simpel uaktsomhet vil nok derfor i disse tilfellene kunne tale for en utvidelse av ansvaret.

Når det gjelder en mulig innskrenking av ansvaret på grunn av mild culpa, kan vi se til svensk rett. Der vil en slik innskrenking være utelukket for uegentlige tredjepartstap ved dødsfall, ettersom skyldgrad etter skadeståndslagen kap. 5 § 2 er irrelevant.¹⁶⁴ En slik regel kan kanskje sies å være i tråd med den generelle utviklingen i norsk erstatningsrett hvor gjenopprettelses-hensynet muligens er det mest fremtredende.¹⁶⁵ I disse typetilfellene er det også særlig hensynet til skadelidte som begrunner erstatningsvernet, og dette aktualiseres uavhengig av skyldgrad. Det kan nok likevel ikke utledes en tilsvarende regel fra norsk rettspraksis foreløpig, og dette må nok eventuelt tas eksplisitt stilling til enten av Høyesterett eller lovgiver.

4.3.4 Grov uaktsomhet

Bersageldommen har i teorien blitt tolket som et prejudikat for at ansvarets grense kan utvides når det foreligger grov skyld.¹⁶⁶ Det kan likevel stilles spørsmål ved hvor stor rettskildemessig vekt denne dommen har i dag og om prejudikatet fortsatt står. Dommen er relativt gammel og avsagt under dissens 3-2. I tillegg er prejudikatet ikke blitt direkte videreført i senere høyesterettspraksis. På den andre siden har dissensen i dommen blitt tolket slik at det bare er uenighet om det skulle skilles mellom culpaansvar og objektivt ansvar, ikke om skyldgraden

¹⁶³ Se for eksempel Nygaard s. 379, Frøseth s. 105 og Hagstrøm/Stenvik s. 469.

¹⁶⁴ Se kapittel 2.2.

¹⁶⁵ Kjelland s. 31 med henvisning til Rt. 2014 s. 745 (Softgun) avsnitt 31, og Nygaard s. 19.

¹⁶⁶ Se bl.a. Andersen s. 64-65, Lødrup s. 378-379, Nygaard s. 379 og Kjelland s. 279.

skulle vektlegges.¹⁶⁷ Skyldgradens betydning har også blitt anerkjent av Høyesterett i senere avgjørelser.¹⁶⁸ Selv om dommen i seg selv muligens ikke har sterk prejudikatsverdi, har nok støtten og utviklingen i teorien og senere praksis gjort at det fortsatt står seg i dag.

I Ullevåldommen kommer ikke spørsmålet om skyldgradens betydning på spissen. Høyesteretts «nye» veiledende momenter ved psykisk skade for pårørende fokuserer på den nære tilknytningen mellom barn og foreldre, og at tapet eller skaden på barnet må være en særlig belastning for forelderen (avsnitt 49).¹⁶⁹ I samme avsnitt uttalte flertallet at dette «gjelder selv om ingen bestemte personer kan lastes for dødsfallet», noe som kan tyde på at førstvoterende ønsket å fremheve at skyldgraden ikke lenger har betydning. I tillegg påpekte som nevnt førstvoterende at Hauketodommen representerer en utvikling, fordi skyldgradens betydning ikke ble fremhevet. Likevel presiserte Høyesterett i avsnitt 50 at skyldgraden ikke var relevant i denne saken. Det er derfor noe tvetydig hva Høyesteretts syn på betydningen av skadevolders skyld er etter Ullevåldommen. Den mest sannsynlige tolkningen er nok at det ikke kreves skyld for å konstatere ansvar i disse tilfellene. Derimot vil det kunne ha betydning for hvor langt ansvarets rekkevidde kan strekkes.¹⁷⁰

Det kan derfor sies at prejudikatet fra Bersageldommen om at ansvaret kan anses som adekvat fordi det foreligger grov skyld, fortsatt står i dag. Det må nok derimot foretas en litt mer nyansert vurdering enn den som ble foretatt i Bersageldommen, med tyngde på vilkårene fremmet i Ullevåldommen. Rettstilstanden her likner altså i praksis på Anderssons kombinatoriske modell.¹⁷¹ Andersson påpeker at selv om skyldgraden i svensk rett ikke er av betydning ved dødsfall, kan grov skyld «veie opp for» andre omstendigheter som tilknytningen til primærskaden eller primærskadelidte. Dette må selv etter Ullevåldommen også sies å gjelde i norsk rett.

4.3.5 Forsett

Landsidedommen og de tidligere nevnte avgjørelsene fra Voldsoffererstatningsnemnda viser at det finnes en grense for ansvarets rekkevidde også ved forsettlige handlinger. Særlig verdt å

¹⁶⁷ Hagstrøm/Stenvik s. 466.

¹⁶⁸ Se eks. Ullevåldommen avsnitt 50 og Rt. 2015 s. 216 (Trefelling) avsnitt 30.

¹⁶⁹ Se kapittel 4.3.2.

¹⁷⁰ Se imidlertid nedenfor under 4.3.5 om Høyesteretts reservasjoner ved omfanget av ansvaret ved forsett når det gjelder voldsoffererstatningsordningen.

¹⁷¹ Se kapittel 2.2.

merke seg er Høyesteretts presisering av at dersom det hadde vært et spørsmål om personlig skyldansvar for terroristen, ville ansvaret blitt strukket lengre. Dette fremgår særlig av uttalelsen «[t]erroristens ansvar kan etter omstendighetene være videre fordi andre hensyn gjør seg gjeldende for ham» (avsnitt 29), sammenholdt med forarbeidenes utgangspunkt om at statens og gjerningspersonens ansvar skal være det samme.¹⁷² Dette viser at skadevolders skyld er et mulig avgjørende moment for at det foreligger adekvat årsakssammenheng, særlig med tanke på at det ble gjort unntak fra hovedregelen om likt erstatningsansvar for staten og skadevolder.

Et annet spørsmål er om en slik distinksjon er rimelig og hensiktsmessig. På den ene siden bør ikke staten være erstatningsansvarlig for alle følgeskader som oppstår i forbindelse med forsettlig straffehandlinger, ettersom omfanget kan være veldig stort. På den andre siden kan det til en viss grad gå ut over skadelidte dersom typen ansvarsgrunnlag skal avgjøre adekvansspørsmålet.¹⁷³ Likevel må dommen sies å være prejudikat for at ansvaret ikke strekkes like langt ved voldsoffererstatning som ved personlig skyldansvar.¹⁷⁴ Voldsoffererstatningsnemnda har også trukket frem dette som et poeng i flere etterfølgende saker hvor skadelidte har fått avslag på søknaden.¹⁷⁵

Det er også her relevant å ta i betraktning enkelte av «pilotsakene» fra Voldsoffererstatningsnemnda etter terrorhandlingene på Utøya. Mange av disse omhandlet uegentlige tredjepartstap, herunder erstatningskravene til etterlatte familiemedlemmer og folk som utførte hjelpearbeid under terrorhandlingen.¹⁷⁶ I samtlige avgjørelser påpekes det at skyldgraden står i en særstilling, og mange av erstatningsbeløpene ble satt over det som var normalt etter tidligere rettspraksis. Voldsoffererstatningsnemnda vektlegger ikke i noen av disse sakene at det dreier seg om en statlig ordning og ikke personlig skyldansvar. Disse avgjørelsene falt riktig nok før Landsidedommen, men kan belyse at Høyesteretts synspunkt i Landsidedommen medfører en utvikling som ikke har vært anerkjent tidligere.

¹⁷² Se dommens avsnitt 24 og Prop.65 L (2011-2012) s. 9.

¹⁷³ Se kapittel 6 nedenfor.

¹⁷⁴ Se nærmere kapittel 6 nedenfor om typen ansvarsgrunnlag sin betydning for ansvars rekkevidde.

¹⁷⁵ Eksempelvis en rekke saker om nettovergrep, se bl.a. ENV-2019-2927, ENV-2019-2848 og ENV-2019-3278. Av andre saker hvor Nemnda trekker dette frem kan det nevnes ENV-2017-2983 og ENV-2017-1405.

¹⁷⁶ Se pilotsakene for uegentlige tredjepartstap, ENV-2012-1684, ENV-2012-1683, ENV-2012-1680, ENV-2012-1685 og ENV-2012-1687. Motsetningsvis ENV-2012-1686 hvor tilknytningen ikke ble ansett som tilstrekkelig adekvat.

Likevel vil antakeligvis forsettlige handlinger ganske ofte resultere i erstatningsansvar ved uegentlige tredjepartstap, ettersom tilsvarende skadeomfang som etter 22. juli ikke forekommer ofte. Spørsmålet er hvilken betydning dette har for de øvrige vilkårene etter Ullevåldommen om nærhet og tilknytning til skadehendelsen. I Danmark tilkjente Høiesteret i U 2014.2376 H erstatning for psykisk skade hos pårørende. Faren hadde drept sine to barn etter brudd med moren, og ettersom moren bare hadde etterfølgende erfaring med drapene er dommen tolket slik at erstatningsansvar i disse tilfeller krever forsett.¹⁷⁷ Dommen er også tolket som et uttrykk for at en «gradering» etter nærheten til den skadevoldende handling krever tilsvarende grovere skyld jo fjernere skadelidte var fra handlingen.¹⁷⁸ En tilsvarende løsning i norsk rett stemmer godt overens med rettspraksis, teori og symmetriprinsippet.¹⁷⁹

4.4 Tredjepartstap

4.4.1 Innledning

Tredjepartstap omfatter kun tilfeller der primærskaden og sekundærskaden skjer på ulik hånd.¹⁸⁰ Her vil ofte forbindelsen mellom primær- og sekundærskaden være svakere enn dersom begge skadene skjedde på samme hånd,¹⁸¹ og skadeomfanget vil potensielt kunne ramme en ubestemt krets.¹⁸² «Flodbølgeargumentet» tilsier derfor at skadevolder i disse tilfellene har særlig behov for vern mot et urimelig stort skadeomfang.¹⁸³ Det finnes ingen klare vilkår for når adekvat årsakssammenheng foreligger i disse tilfellene, dette må avgjøres konkret i hvert tilfelle etter hvilke hensyn som gjør seg gjeldende.¹⁸⁴ Det som skiller sekundærskader fra primærskader, er blant annet at hensynet til skadelidte ofte ikke slår like sterkt ut ettersom skadelidte for eksempel vil kunne ha større mulighet til å beskytte seg mot skade.¹⁸⁵

¹⁷⁷ von Eyben/Isager s. 326. Sml. faktumet i ENV-2009-186 hvor nemnda ga medhold selv om moren ikke hadde hatt noe direkte kontakt med de skadevoldende hendelsene, og motsetningsvis ENV-2014-591 jf. Frøseth s. 109.

¹⁷⁸ von Eyben/Isager s. 326.

¹⁷⁹ Se kapittel 3.4 og 3.5 ovenfor om symmetriprinsippet. Fra teorien kan det nevnes bl.a. Stang s. 86, Nygaard s. 380, Hagstrøm/Stenvik s. 465 og Kjelland s. 279. Landsidedommen avsnitt 29 (siteret ovenfor) støtter også dette. Se også LG-2013-78550 om nærhet i årsakssammenheng i forbindelse med psykisk skade etter NOKAS-ranet.

¹⁸⁰ Nygaard s. 365, Hagstrøm/Stenvik s. 473 og Kjelland s. 289.

¹⁸¹ Nygaard s. 365.

¹⁸² Se HR-2020-312-A (Arkitekt) avsnitt 37 og Nygaard s. 365.

¹⁸³ Lødrup s. 399, Askeland 2001 s. 304 og von Eyben/Isager s. 351.

¹⁸⁴ Nygaard s. 367 og Hagstrøm/Stenvik s. 475.

¹⁸⁵ Se eks. LF-2006-120351.

I vurderingen av om årsakssammenhengen er adekvat gir her vurderingstemaet «konkret og nærliggende interesse» fra Rt. 1955 s. 872 (Kabel) veiledning.¹⁸⁶ Dette har blitt videreført i etterfølgende rettspraksis, jf. blant annet Rt. 2010 s. 24 (Hanekleiv) avsnitt 51 og Rt. 2004 s. 1816 (Skiltmaker), hvor førstvoterende omtaler det som «dei grunnleggjande prinsippa om når det er ei «nærliggende og konkret interesse»» (avsnitt 37). Nygaard beskriver vurderingen som en «*interesseveging*» av hvem som er nærmest å bære tapet, og hvor langt erstatningsvernet bør gå.¹⁸⁷ I denne helhetsvurderingen kan en rekke momenter tillegges vekt avhengig av den konkrete saken. Spørsmålet er om skyldgrad er et av disse momentene, og eventuelt hvilken betydning skyldgraden har.¹⁸⁸

4.4.2 Gjennomgang av rettspraksis

I høyesterettssaker om tredjepartstap har skyldgraden aldri blitt direkte tillagt vekt. I flere dommer har derimot muligheten til å vektlegge skyldgraden blitt anerkjent i domspremissene. I Rt. 1973 s. 1268 (Flymanøver) var spørsmålet om det var adekvat årsakssammenheng mellom skade på en kraftledning og tap hos et fiskeoppdrettsanlegg som følge av strømbrydd på grunn av kraftledningen. Høyesterett konkluderte med at skaden var for avledet og indirekte, slik at eieren av fiskeoppdrettsanlegget ikke fikk tilkjent erstatning. I avgrensingsvurderingen poengterte flertallet at det ikke kan «utelukkes at spørsmålet om skyld og graden av denne i visse forhold kan få betydning» (s. 1272). Skyldmomentet måtte imidlertid komme i bakgrunnen, til tross for at det var utvist «betydelig uaktsomhet» (s. 1273). Det som fikk avgjørende utslag i Høyesteretts vurdering var hvem som var nærmest å bære risikoen for tapet. Høyesterett begrunnet ikke hvorfor skyldgraden ikke kunne få betydning i denne saken utover å henvise til de konkrete omstendigheter.¹⁸⁹

I Rt. 2010 s. 24 (Hanekleiv) ble skyldgraden også anført som et relevant moment. Etter et ras i Hanekleivtunnelen led kioskeiere tap som følge av stenging av veien. Høyesterett uttalte i avsnitt 35 at det ikke var noe grunnlag for å karakterisere skyldgraden, fordi dette ikke kunne «ha innverknad på rekkevidda av ansvaret i ei sak som vår der årsaka til skaden var mangelfull

¹⁸⁶ Nygaard s. 365 og 367, Lødrup s. 400, Askeland 2001 s. 303 og Kjelland s. 296. Hagstrøm/Stenvik s. 475 skriver at vurderingen må forankres i «konkrete omstendigheter og knyttes til de interesser som er involvert».

¹⁸⁷ Nygaard s. 365.

¹⁸⁸ Kjelland anser skyldgraden som et moment i helhetsvurderingen, se Kjelland s. 299.

¹⁸⁹ Hagstrøm/Stenvik s. 465 anser i utgangspunktet tilsynelatende dommen som et mulig prejudikat for at det må utvises forsiktighet med vektlegging av skyldgraden, men at dette ikke gjør seg gjeldende for den generelle adekvanslæren på grunn av de spesielle forholdene ved saken.

organisering av prosjektet ... og utilfredsstillande sikring av ei sone», med henvisning til Flymanøverdommen. Dette ble imidlertid kun nevnt innledningsvis i dommen, ikke tatt opp i adekvansvurderingen. Det er derfor uklart hva førstvoterende forsøkte å formidle i dette avsnittet. En mulig tolkning kan være at skyldgraden ikke kunne få betydning for ansvarets rekkevidde i denne saken, ettersom staten både var skadevolder og primærskadelidt.¹⁹⁰

I to andre dommer kommer skyldgraden mer indirekte til uttrykk. I Rt. 2001 s. 501 (Boikott) ble et tap påført en ikke-streikerammet bedrift som følge av boikott hos firmaets kontraktspart. I påregnelighetsvurderingen ble det vektlagt at boikotten var en forsettlig handling, noe som tilsynelatende var et avgjørende moment i adekvansvurderingen.¹⁹¹ I Rt. 2001 s. 1062 (Nucleus) var spørsmålet om en anbyder som mente de ble forbigått i en anbudskonkurranse kunne kreve erstatning for den positive kontraktsinteressen. Førstvoterende uttalte i erstatningsspørsmålet at det måtte være rom for å gjøre feil i anbudsvurderingen uten at dette ga erstatningsansvar for den positive kontraktsinteressen, og skyldgraden var et av momentene som inngikk i vurderingen av om det hadde blitt gjort kvalifisert feil (s. 1079).

De to sistnevnte dommene viser tilsynelatende at Høyesterett har tatt skyldgraden i betraktning også i tilfeller av tredjepartsskader. Likevel er dette gjort på en mer indirekte måte, noe som gjør det vanskelig å vurdere akkurat hvor stor vekt skyldgraden ble gitt. Antakelig er det mest nærliggende å tolke det som støttemomenter, men like fullt et moment som vektlegges i adekvansvurderingen. Et annet spørsmål er om Flymanøver- og Hanekleivdommene kan tas til inntekt for at skyldgraden ikke har betydning for tredjepartsskader, ettersom skyldgraden i begge tilfellene ble ansett som irrelevant. Flymanøverdommen særlig har blitt ansett for å ha begrenset rettskildemessig vekt. Dette har blitt begrunnet i at skaden manglet erstatningsrettslig vern,¹⁹² og at lempningsreglene ikke hadde blitt innført enda slik at vernet mot et ruinerende ansvar måtte ivaretas via adekvansreglene.¹⁹³ Adekvansvurderingen ville nok derfor ikke blitt gjort på samme måte dersom Flymanøverdommen hadde kommet opp i dag. I Hanekleivsaken var det andre momenter som gjorde seg særlig gjeldende i adekvansvurderingen for deliktansvaret, spesielt nærheten til følgeskaden (avsnitt 52). Det avgjørende må derfor være at skyldgraden

¹⁹⁰ Det kan også nevnes at i en annen sak tilknyttet raset i Hanekleivtunellen la lagmannsretten stor vekt på at Statens vegvesen hadde opptrådt kvalifisert uaktsomt, med henvisning til Bersagel- og Flymanøverdommene. Se RG-2009-1301.

¹⁹¹ Boikottdommen s. 511 og Kjelland s. 299.

¹⁹² Hagstrøm/Stenvik s. 465.

¹⁹³ Nygaard s. 370. Dette synspunktet problematiseres noe i Askeland 2001 s. 307-308.

ble anerkjent som et mulig vurderingsmoment i begge dommene, men at særlige forhold gjorde at skyldgraden ikke ble ansett som relevant. Det ville også etter symmetriprinsippet og de bakenforliggende hensyn samsvare dårlig dersom skyldgraden skulle ha fått betydning for primærskader og uegentlige tredjepartstap, men ikke tredjepartsskader.¹⁹⁴

4.4.3 Simpel uaktsomhet

Ved tredjepartsskader er det særlig nærheten i årsakssammenheng som er problematisk, og hvor mye som skal til for at skaden er tilstrekkelig avledet.¹⁹⁵ Nygaard formulerer dette som en tålegrense, der spørsmålet er i hvilken utstrekning skadelidte må tåle skaden, med hensyn til skadevolders behov for ansvarsavgrensning.¹⁹⁶ Hvor mye skadelidte må tåle, kan i tråd med symmetriprinsippet sies å avhenge av både hvor avledet skaden er, og skyldgraden. I stedet for å stille tilsvarende spørsmål som under simpel uaktsomhet ved primærskader og uegentlige tredjepartstap, blir et mer treffende spørsmål her om nærheten i årsakssammenheng i kombinasjon med skyldgraden gjør at skaden blir *for* avledet. Dersom det foreligger simpel uaktsomhet, bør årsakssammenhengen mellom primærskaden og sekundærskaden være relativt nær for at skaden ikke blir *for* avledet.

4.4.4 Grov uaktsomhet

I tråd med tankegangen i avsnittet ovenfor, kan man si at når det foreligger grov uaktsomhet, vil dette kunne være et mer tungtveiende argument for å utvide ansvaret dersom det er tvil om nærheten i årsakssammenhengen er tilstrekkelig. Det vil imidlertid også her finnes et punkt der skaden vil bli *for* avledet, slik at det ikke lenger vil være tilstrekkelig med grov uaktsomhet for å anse skaden som adekvat. Ettersom det er relativt høy terskel for å pålegge erstatningsansvar ved tredjepartsskader, vil antakeligvis skyldgraden ved grov uaktsomhet kunne være relevant kun der andre hensyn er motstridende. Dersom avstanden i årsakssammenhengen i utgangspunktet er for fjern, vil nok ikke grov skyld alene kunne veie opp for denne avstanden slik at skaden likevel ikke blir ansett som *for* avledet. Dette har også en viss sammenheng med at det er relevant å undersøke hvem av partene som var nærmest å bære risikoen for skaden.¹⁹⁷

¹⁹⁴ I enkelte lagmannsrettsavgjørelser har Flymanøverdommen likevel tilsynelatende blitt tolket dithen at skyldmomentet kommer i bakgrunnen i vurderingen av tredjepartstap, se eks. RG-2006-1267.

¹⁹⁵ Nygaard s. 365.

¹⁹⁶ Nygaard s. 369 med henvisning til Flymanøverdommen s. 1273.

¹⁹⁷ Se Flymanøverdommen s. 1273. Også brukt som argument i LF-2006-120351.

Som nevnt tidligere har skyldgraden sammen med nærhet avgjørende betydning for erstatningsansvar ved tredjepartskader i dansk rett.¹⁹⁸ Det kan spørres om rettsstilstanden i Norge i praksis er den samme. Flymanøver- og Hanekleivdommene kan kanskje anses som særtilfeller av tredjepartstap der spesielle hensyn gjorde seg gjeldende i sakene, slik at skyldgrad ikke var relevant. Anerkjennelsen av skyldgradens betydning sammenholdt med uttalelsene i Landsidedommen og Ullevåldommen, gjør det likevel klart at skyldgraden har potensielt stor betydning også for tredjepartstap. Ved alle typer tredjepartstap vil det generelt være behov for å avgjøre hvor langt ansvaret skal strekkes, som gjør at det kan kreves mer tungtveiende argumenter for å pålegge ansvar. I interesseavveiningen som ligger til grunn for vurderingen av «konkret og nærliggende interesse», vil altså skyldgraden kunne spille inn som et moment i favør av å utvide ansvaret. En ytterligere presisering av vurderingsmomentet «konkret og nærliggende interesse» til også å omfatte skyldgrad og nærhet slik som i dansk rett, ville i så fall vært hensiktsmessig for å nærmere klargjøre innholdet i et relativt vagt vurderingstema.

4.4.5 Forsett

Ved forsettlige tredjepartskader settes særlig spørsmålet om ansvarets utstrekning på spissen. Preventive hensyn og den allmenne rettsfølelsen taler for å pålegge ansvar for alle følgeskader forårsaket av forsettlige skadevoldende handlinger, ettersom det må være påregnelig for skadevolder at flere skader enn primærskaden kan inntre. Dersom det ikke oppstilles en grense, vil skadevolder imidlertid kunne bli ansvarlig for en uendelig rekke følgeskader, noe som etter omstendighetene kunne vært både urimelig og svært prosesskapende. Selv om skadevolder handlet forsettlig må vilkåret om «konkret og nærliggende interesse» opprettholdes, men terskelen for å pålegge ansvar er nok lavere enn ved grov og simpel uaktsomhet. Boikottdommen støtter et slikt synspunkt.¹⁹⁹ En tilsvarende «gradering» etter nærhet som beskrevet ovenfor vil nok være en rimelig veiledning.²⁰⁰ Jo mindre konkret og nærliggende interesse som foreligger i en sak, desto grovere skyld må skadevolder ha utvist for at skaden kan anses som adekvat.

¹⁹⁸ Se kapittel 2.3.

¹⁹⁹ Se kapittel 4.4.2.

²⁰⁰ Se kapittel 4.3.5.

4.5 Sammenfatning

Som denne gjennomgangen viser, er rettskildene som behandler skyldgradens betydning for avgrensingen av erstatningsansvaret ikke fullstendig entydige. Tjomsland skriver «[d]et er nokså sjelden at en høyesterettsdom i erstatningsrett i et par setninger eksplisitt gir uttrykk for en ny rettsregel. Hovedelementene i de domstolskapte rettsregler trer ofte først (...) klart frem når flere rettsavgjørelser sees i sammenheng».²⁰¹ Dersom man ser de omtalte rettsavgjørelsene i sammenheng, kan man hvert fall utlede relativt klare retningslinjer, om ikke en klar rettsregel.

En problemstilling med lite rettskildemessig grunnlag i noen retning er hvorvidt simpel uaktsomhet kan være et argument for å innskrenke ansvaret. Ved primærskader er det mulig at dette kan være et støtteargument, men dette er ikke klart ut ifra dagens rettskildebilde. For uegentlige tredjepartstap kan nok Hauketo- og Ullevåldommene tas til inntekt for at samtlige grader av skyld vil kunne tale for utvidelse av ansvaret.²⁰² Hvorvidt simpel uaktsomhet ved uegentlige tredjepartstap kan tale for en innskrenking av ansvaret, er tvilsomt. Når det gjelder tredjepartstap er rettstilstanden mer usikker. Det mest nærliggende er nok et tilsvarende utgangspunkt som for uegentlige tredjepartstap, men ansvar ved simpel uaktsomhet vil i større grad avhenge av hvor avledet skaden er.

Ved grov uaktsomhet og forsett kan man nok generelt si at skyldgraden som utgangspunkt kan utvide ansvarets rekkevidde. Dette vil avhenge av hvor klanderverdig skadevolder har handlet, sammenliknet med omfanget av skaden og hvor påregnelig utfallet måtte være. Handler skadevolder forsettlig, vil muligens utgangspunktet for alle tilfeller være at skaden er adekvat. Men særlig ved tredjepartstap går det nok en grense for hvor langt ansvaret kan utvides, også ved forsettlige handlinger. I tillegg vil det etter Landsidedommen avsnitt 30 kunne ha betydning dersom erstatningsordningen er statlig. Den relevante praksisen fra Høyesterett kan altså i utgangspunktet sies å støtte symmetriprinsippet, men viser også at det i visse tilfeller er nødvendig med justeringer. Dette gjelder særlig der visse andre tungtveiende hensyn spiller inn, slik som i Landsidedommen.

²⁰¹ Tjomsland s. 714.

²⁰² Ettersom også objektivt ansvar er tilstrekkelig for å pålegge ansvar i disse tilfellene. Se kapittel 4.3.3.

5 Særlig om objektivt ansvar

5.1 Innledning

Det ulovfestede objektive ansvaret ble utviklet gjennom rettspraksis på 1800- og 1900-tallet som følge av et større behov for erstatningsvern på grunn av den industrielle og tekniske utviklingen i samfunnet.²⁰³ Ansvaret ble først ansett som en veldig streng culpanorm, der culpa-normen ble «lagt på strekk».²⁰⁴ Utover 1900-tallet utviklet det seg til et selvstendig ansvarsgrunnlag.²⁰⁵ Det objektive ansvarets gjennombrudd kom ved Rt. 1905 s. 715 (Vannledning), hvor Bergen kommune ble pålagt erstatningsansvar etter at en vannledning sprakk.²⁰⁶ Rettesnoren for dette nye ansvarsgrunnlaget var hvem som var nærmest å bære risikoen for skaden.²⁰⁷

Ansvarsgrunnlaget bygger i dag på en helhetsvurdering av om en risiko har vært ekstraordinær, typisk og stadig.²⁰⁸ Sentralt i det ulovfestede objektive ansvaret er at det ikke foreligger skyld, men at særlige hensyn taler for at skadelidte likevel skal ha erstatning for tapet som følger av skaden.²⁰⁹ Det kan derfor virke paradoksalt å vurdere om skyldgraden kan ha betydning i adekvansvurderingen ved objektivt ansvar. Likevel er dette en problemstilling verdt å undersøke nærmere, både fordi preventive hensyn kan være aktuelt i den objektive ansvarsvurderingen, og at adekvansvurderingen i utgangspunktet skal være lik uavhengig av ansvarsgrunnlaget.²¹⁰ Ordet «klander» brukes i dette kapitlet som betegnelse på at skadevolder kunne ha handlet annerledes, og at dette ville vært ønskelig ut fra preventive hensyn. Klander refererer her ikke til ansvarsbetingende culpa slik det ellers er vanlig å bruke ordet.

²⁰³ Nygaard s. 253, Hagstrøm/Stenvik s. 175, Lødrup s. 287 og Kjelland s. 136.

²⁰⁴ Nygaard s. 253.

²⁰⁵ Nygaard s. 253 og Lødrup s. 287.

²⁰⁶ Tjomsland s. 720 og Kjelland s. 138.

²⁰⁷ Lødrup s. 288. Se også Rt. 1916 s. 9 (Styrestag) på s. 10 hvor Høyesterett fremhever dette.

²⁰⁸ Nygaard s. 260-261, Hagstrøm/Stenvik s. 175, Kjelland s. 135 og Lødrup s. 293. Se også HR-2019-52-A (Spinning) avsnitt 35.

²⁰⁹ Nygaard s. 254.

²¹⁰ Jf. eks. Rt. 2007 s. 172 (Schizofreni) avsnitt 65 og Rt. 2007 s. 158 (Pseudoanfall) avsnitt 68. Se også Nygaard s. 352.

5.2 Symmetriprinsippets overføringsverdi til det objektive ansvaret

Som nevnt ovenfor går symmetriprinsippet ut på at skyldgraden som utgangspunkt bør medføre at ansvarets grense utvides etter hvor grov skyld som foreligger. Det objektive ansvaret er et strengere ansvar enn culpaansvaret, ettersom det pålegger skadevolder erstatningsansvar uten skyld. Dersom symmetritankegangen anvendes på det objektive ansvaret, vil dette i utgangspunktet derfor tilsi at grensen for erstatningsansvaret ikke kan trekkes videre enn ved culpaansvar.²¹¹ Likevel kan det undersøkes om symmetriprinsippet kan støtte en viss distinksjon innen det objektive ansvarsgrunnlaget.

Selv om ansvaret ikke bygger på at det foreligger skyld, er det likevel mulig at den skadevoldende handlingen kan føres tilbake til klanderverdig opptreden. For eksempel kan prevensjonshensynet trekkes frem i helhetsvurderingen av om det foreligger ulovfestet objektivt ansvar.²¹² En risiko kan være skapt av en bedrift gjennom en handling, og bedriften vil ofte kunne redusere risikoen ved sikringstiltak eller liknende.²¹³ Et eksempel er Rt. 1969 s. 109 (Løftekran). Førstvoterende uttalte at eieren var den som «gjennom aktsom bruk, tilsyn og vedlikehold har størst mulighet for å forebygge at en kran blir svekket med den følge at det kan voldes skade» (s. 112), og påpekte at selv om ingen kunne bebreides, ville objektivt ansvar virke forebyggende fordi kraneiere ville få særlig oppfordring til vedlikehold av kranene.²¹⁴ Annen rettspraksis hvor prevensjonshensynet ble vektlagt er Rt. 1970 s. 1192 (Epileptiker) og Rt. 1972 s. 965 (Mønepanne).²¹⁵

Det er kanskje særlig tilfeller hvor det dreier seg om teknisk svikt eller mangler at prevensjonshensynet kan trekkes inn, fordi det vil kunne foreligge en viss grad av klander.²¹⁶ I tillegg vil økonomisk prevensjon kunne trekkes inn i vurderingen.²¹⁷ Økonomisk prevensjon innebærer at egne økonomiske interesser motiverer bedrifter til å handle på en annen mindre risikofylt måte.²¹⁸ I saker hvor det foreligger klander eller prevensjonshensynet gjør seg gjeldende, vil

²¹¹ Se kapittel 4.3.3.

²¹² Lødrup s. 307, Hagstrøm/Stenvik s. 221 og Kjelland s. 165.

²¹³ Hagstrøm/Stenvik s. 221-222 og Lødrup s. 307-308.

²¹⁴ Hagstrøm/Stenvik s. 222.

²¹⁵ Kjønstad kap. 4.4.

²¹⁶ Nygaard s. 254.

²¹⁷ *Ibid.*

²¹⁸ Kjelland s. 34.

symmetriteorien altså kunne ha en viss overføringsverdi. I tråd med harmoniseringshensyn vil prevensjonshensynet kunne tale for at ansvaret kan utvides, på tilsvarende måte som ved skyld. Både formålet og effekten av å legge vekt på skyldgraden og prevensjonshensynet vil være det samme. I begge tilfeller anses den skadevoldende handlingen eller risikoen som moralsk eller etisk klanderverdig, slik at rammen for det man blir ansvarlig for utvides, og ansvaret får en preventiv effekt.²¹⁹

Andre faktorer og hensyn kan også begrunne at ansvarsgrensen trekkes vidt ved objektivt ansvar, blant annet risiko med stort farepotensial. Et eksempel på dette er det strenge objektive ansvaret i atomenergiloven §§ 20 og 24, samt det utvidende statsansvaret for senskader i §§ 39 og 42. Fra rettspraksis kan Rt. 1983 s. 1052 (Gol Bygg) trekkes frem. En brann påsatt av en psykisk syk person med tilgang til anlegget førte til eksplosjon i et sprengstofflager, hvorpå det oppsto skade på eiendommen og naboeiendommen. Høyesterett påpekte at det var snakk om et ekstraordinært faremoment, og var uenige med lagmannsretten om at den skadeutløsende handlingen var for uforutsigbar (s. 1056). Høyesterett påla ansvar, selv om skadeforløpet må sies å ha vært ganske atypisk.²²⁰ I denne sammenhengen ble imidlertid risikoen ansett som ikke «mer atypisk enn at det bør regnes som en del av den generelle driftsrisiko» (s. 1056). Høyesterett gikk ikke nærmere inn på dette, men en forklaring på dette kan være at skaden ville blitt veldig voldsom når den først inntraff. I praksis kan man kanskje si at å pålegge erstatning ved risiko for stor fare vil ha samme preventive effekt som ved klander. Dette kan muligens sies å støtte synet om at symmetriprinsippet til en viss grad kan anvendes også ved objektivt ansvar.

5.3 Betydning for det objektive ansvarets rekkevidde

5.3.1 Utvidelse av ansvaret

Det første spørsmålet som kan stilles er om erstatningsansvarets grense kan utvides dersom det foreligger klander eller prevensjonshensynet gjør seg gjeldende. Dersom man legger symmetriprinsippet til grunn, vil dette besvares bekreftende. Dette følger spesielt av harmoniseringshensyn som ligger til grunn for utgangspunktet om at den rettslige av-

²¹⁹ Nygaard s. 379.

²²⁰ Lødrup s. 302 og Hagstrøm/Stenvik s. 204.

grensningen av ansvaret skal være lik uavhengig om det bygger på objektivt ansvar eller culpa.²²¹ Dersom rettsfølelsen tilsier at ansvaret bør utvides fordi preventive hensyn gjør seg gjeldende, bør ikke dette være begrenset til kun ett spesifikt ansvarsgrunnlag.

Spørsmålet er verken tatt stilling til i rettspraksis eller grundig behandlet i teorien. Hagland og Wilhelmsen skriver med henvisning til Rt. 2006 s. 690 (Lillestrøm) at preventive hensyn kan tale for å utvide ansvaret.²²² Lillestrøm sentrum ble evakuert i flere timer på grunn av fare for eksplosjon etter at to godstog kolliderte. Høyesterett vurderte om det forelå tilstrekkelig nærhet i årsakssammenhengen mellom kollisjonen og formuestapene som følge av evakueringen. Førstvoterende uttalte at det er «i transportørens økonomiske interesse» å transportere farlig gods, «og det er han som kan påvirke hendelsesforløpet» (avsnitt 56). Ved å påpeke at det var transportøren som hadde ansvaret og muligheten til å forhindre ulykken, kan Høyesteretts uttalelser muligens tolkes dithen at preventive hensyn vektlegges i adekvansvurderingen. Dette er likevel en svært indirekte tolkning som kanskje ikke alle vil være enige i.

I forarbeidene til forurensningsloven under kapitlet om erstatningsrettslig avgrensning mot følgeskader skriver utvalget at Bersagel- og Flymanøverdommene gir «klare holdepunkter» for at skyldgraden kan få betydning for utstrekningen av erstatningsansvaret.²²³ Også i forarbeidene til den tilbaketrukne proposisjonen om lov om arbeidsskedeforsikring påpeker utvalget at det i adekvansvurderingen kan vektlegges «hvor klanderverdig skadevolder har opptrådt».²²⁴ Selv om disse forarbeidene har begrenset rettskildemessig vekt, gir de uttrykk for at aktører i lovgiverapparatet har tatt i betraktning om «skyldgraden» også kan ha betydning når ansvaret er objektivt.²²⁵

Selv om klander kanskje blir sjeldent påvist, bør det ut fra symmetribetraktninger tillegges tilsvarende vekt for utvidelsen av ansvaret som for culpaansvar, dersom det først foreligger klander. Da vil de samme hensynene slå inn som ved vektlegging av skyldgrad i ansvarsavgrensningen ved skyldansvar. Dette støttes også av utgangspunktet om at

²²¹ Jf. eks. Rt. 2007 s. 172 (Schizofreni) avsnitt 65 og Rt. 2007 s. 158 (Pseudoanfall) avsnitt 68. Se også Nygaard s. 352.

²²² Hagland/Wilhelmsen s. 263.

²²³ NOU 1982: 19 s 114.

²²⁴ NOU 2004: 3 s. 224.

²²⁵ Se ansvarsgrunnlagene i henholdsvis forurl. § 55, og § 1 i Forslag til lov om arbeidsskedeforsikring Prop.193 L (2012-2013) s. 94. Sistnevnte proposisjon er imidlertid ikke vedtatt som lov.

adekvansvurderingen skal være lik uavhengig av om ansvarsgrunlaget er objektivt eller culpa.²²⁶

5.3.2 Innskrenkning av ansvaret

Hagstrøm og Stenvik tar opp en problemstilling om adekvansgrensen vil kunne bli snevrere ved objektivt ansvar, ettersom ansvarsgrensen kan trekkes videre når det foreligger skyld.²²⁷ Forfatterne skriver at Bersageldommen nok ikke kan være avgjørende for dette synspunktet, ettersom det dreier seg om psykisk skade for pårørende, som ofte blir behandlet som et særtilfelle.²²⁸ På den ene siden vil Sjokkskade- og Soladommene muligens støtte dette synspunktet, ettersom Høyesterett i disse sakene la avgjørende vekt på at ansvaret var objektivt og det ikke forelå skyld, slik at årsakssammenhengen ble ikke ansett som adekvat. På den andre siden har Høyesterett tilsynelatende gått bort i fra dette i nyere praksis. I både Hauketo- og Ullevåldommene påla Høyesterett ansvar, til tross for at ansvaret var objektivt. For uegentlige tredjepartstap kan nok derfor ikke synspunktet fra Sjokkskade- og Soladommene opprettholdes i dag. I Hauketodommen og Ullevåldommen ble ikke mangelen på skyld vektlagt som et argument for innskrenking av ansvaret, på samme måte som Høyesterett hadde gjort tidligere.

Hagstrøm og Stenvik konkluderer med at spørsmålet er åpent.²²⁹ Slik Hauketo- og Ullevåldommene tolkes i denne avhandlingen vil nok det mest nærliggende være å konkludere med at mangel på skyld ikke kan være et avgjørende moment til støtte for innskrenkning av ansvaret, i alle fall for uegentlige tredjepartstap. Dette vil også kunne motvirke formålet med det objektive ansvaret, som blant annet er å beskytte skadelidte i visse situasjoner selv om ingen kan klandres.²³⁰ Dersom mangelen på skyld kunne vektlegges i adekvansvurderingen, ville dette i praksis kunne medført at det objektive ansvaret tidvis kunne blitt ineffektivt.

²²⁶ Se første avsnitt i dette delkapitlet.

²²⁷ Hagstrøm/Stenvik s. 466.

²²⁸ *Ibid.*

²²⁹ *Ibid.* s. 467.

²³⁰ Se kapittel 5.1.

6 Avsluttende bemerkninger

De rettskildene som er gjennomgått viser at skyldgraden i mange tilfeller har betydning for erstatningsansvarets rekkevidde. Det er imidlertid en viss usikkerhet rundt nøyaktig hvor stor betydning momentet har. Dette må nok forventes i en skjønnsmessig vurdering, hvor hensynet til et rimelig resultat er sentralt. Likevel er det nok grunnlag i teorien og rettspraksisen som er gjennomgått for å si at symmetriprinsippet er et utgangspunkt som kan legges til grunn for alle typetilfeller. Det må imidlertid i visse tilfeller gjøres unntak fra dette utgangspunktet, avhengig av de særlige hensynene som gjør seg gjeldende i en sak.²³¹ Men så langt det lar seg oppstille en hovedregel for skyldgradens betydning innen adekvanslæren, vil symmetriprinsippet være et rimelig utgangspunkt med støtte i hensynet til den allmenne rettsfølelse.²³²

Noe særlig Landsidedommen viser, er at typen ansvarsgrunnlag også kan være avgjørende for ansvarets rekkevidde. Statlige erstatningsordninger som voldsoffererstatning kan inneholde en begrensning for hvor langt ansvaret kan strekkes. Dette minner litt om Nygaards harmoniseringsteori.²³³ Nygaard tar derimot utgangspunkt i ansvarsgrunnlagets innhold, mens Landsidedommen vektlegger ansvarsgrunnlaget i seg selv.²³⁴ Umiddelbart kan det virke urimelig overfor skadelidte at typen ansvarsgrunnlag skal ha betydning for om skadelidte tilkjennes erstatning. Likevel bør statens behov for å kunne avgrense erstatningsansvaret ved statlige ordninger veie tungt. Et annet tilfelle hvor typen ansvarsgrunnlag kan ha betydning, er ved tredjepartskader. For eksempel fremstår det muligens som rimelig at skyldansvaret kan strekkes lenger enn objektivt ansvar ved følgeskader, ettersom skadevolder ved objektivt ansvar som regel er helt uten skyld, og skaden nok vil være mer påregnelig for skadevolder når det foreligger culpa.

Skyldgradens betydning for erstatningsansvarets rekkevidde er nært knyttet opp til hva som anses som den etisk eller moralsk riktige måten å handle på. I takt med samfunnsutviklingen vil også dette synspunktet kunne endres over tid, slik at nye problemstillinger blir aktuelle. Et eksempel på dette kan være spørsmål tilknyttet erstatning ved skadevoldende handlinger over

²³¹ Blant annet angående objektivt ansvar, se kapittel 5.3.1, og ved statlige erstatningsordninger, se kapittel 4.3.5.

²³² Se kapittel 3.5.

²³³ Se kapittel 3.2.

²³⁴ Frøseth tar også opp ansvarsgrunnlagets prinsipielle betydning for rekkevidden av erstatningsansvaret, se Frøseth s. 105 flg.

internett. Hacking og spredning av datavirus er eksempler på mulige skadevoldende handlinger hvor en svært stor gruppe mennesker kan bli rammet. Spørsmålet om spesielle avgrensningshensyn gjør seg gjeldende kan derfor få stor betydning. Flodbølgeargumentet vil på en side slå inn i favør av skadevolder, men på den andre siden vil det være urimelig hvis skadevolder skal kunne slippe unna ansvar fordi det er «for mange» skadelidende.²³⁵ I Flymanøverdommen uttalte Høyesterett at «[d]et synes åpenbart at det under nåtidens tekniske og samfunnsmessige forhold må settes en grense for erstatningsplikts mulige ringvirkninger» (s. 1271-1272). Denne uttalelsen vil fortsatt kunne ha relevans i dag, og skyldgraden vil kanskje ha stor betydning i et tilfelle hvor en slik avgrensning er nødvendig. Landsidedommen kan tyde på at dersom den skadevoldende handling er utført med forsett, vil ansvarets omfang ved personlig skyldansvar kunne bli svært omfattende. På den andre siden må det nok likevel trekkes en grense for ansvarets rekkevidde, ettersom skadepotensialet ved slike skadevoldende handlinger kan være veldig omfattende. Problemstillingen ville nok sannsynligvis måtte kreve en ganske vanskelig rettslig avveining av skyldgraden opp mot skadevolders behov for vern.

Et annet eksempel på tilfeller der samfunnsutviklingen har bidratt til å endre synspunktet på hva som er moralsk og etisk riktig, er synet på psykisk skade hos pårørende. Høyesteretts oppfatning av denne skadetyper har endret seg mye de siste hundre årene. I eldre høyesterettspraksis ble erstatning kun tilkjent for denne typen skade dersom det forelå tilstrekkelig grad av skyld.²³⁶ Som Høyesterett påpekte i Ullevåldommen, har vi derimot i dag «vesentlig mer og dypere innsikt i psykologiske skademekanismer, årsaksforhold og komplekse sorgreaksjoner» (avsnitt 42). Det kreves i dag ingen skyld overhodet for å bli pålagt erstatning for denne typen skade. Utviklingen viser kanskje at jo mer moralsk klanderverdig noe blir ansett som i samfunnet, desto lavere grad av skyld, om noen grad overhodet, kreves for å anse noe som en adekvat følge av den skadevoldende handlingen.

²³⁵ Det kan nevnes at ulike former for hacking er straffbart etter straffeloven §§ 201, 204 og 205, men dette fordyper ikke nærmere her.

²³⁶ Se for eksempel Sjøkkskadedommen og Bersageldommen.

Litteraturliste

Lover

Bilansvarslova	Lov 3. februar 1961 om ansvar for skade som motorvogner gjer.
Skadeerstatningsloven	Lov 13. juni 1969 nr. 26 om skadeserstatning.
Atomenergilovent	Lov 12. mai 1972 nr. 28 om atomenergivirksomhet.
Forurensningsloven	Lov 13. mars 1981 nr. 6 om vern mot forurensninger og om avfall.
Kjøpsloven	Lov 13. mai 1988 nr. 27 om kjøp.
Håndverkertjenesteloven	Lov 16. juni 1989 nr. 63 om håndverkertjenester m.m for forbrukere.
Voldsoffererstatningsloven	Lov 20. april 2001 nr. 13 om erstatning fra staten for personskade voldt ved straffbar handling m.m.
Straffeloven	Lov 20. mai 2005 nr. 28 om straff.
Skadeståndslagen	Skadeståndslag (1972:207) [svensk]
PETL	European Group on Tort Law: Principles of European Tort Law

Lovforarbeider

NOU 1982: 19	NOU 1982: 19 Generelle lovregler om erstatning for forurensningsskade.
NOU 2004: 3	NOU 2004: 3 Arbeidsskadeforsikring.
Ot.prp. nr. 75 (1983-1984)	Ot.prp. nr. 75 (1983–1984) Om lov om endringer i erstatningslovgivningen (ansvar for dyr, regress, lemping m m og endringer i bilansvarlova).
Prop.65 L (2011-2012)	Prop.65 L (2011–2012) Endringer i voldsoffererstatningsloven og straffeprosessloven.
Prop.193 L (2012-2013)	Prop.193 L (2012–2013) Lov om arbeidsskadeforsikring.
Prop. 2000/01	Prop. 2000/01:68 Ersättning för ideell skada [svensk]

Rettsavgjørelser

Høyesterettsavgjørelser

Rt. 1867 s. 324	(Abort)
Rt. 1878 s. 407	(Poståpner)
Rt. 1905 s. 715	(Vannledning)
Rt. 1916 s. 9	(Styrestag)
Rt. 1933 s. 475	(Hesjetråd)
Rt. 1938 s. 626	(Sjokkskade)
Rt. 1955 s. 872	(Kabel)
Rt. 1960 s. 357	(Bersagel)
Rt. 1966 s. 163	(Sola)
Rt. 1969 s. 109	(Løftekran)
Rt. 1970 s. 1192	(Epileptiker)
Rt. 1972 s. 965	(Mønepanne)
Rt. 1973 s. 1268	(Flymanøver)
Rt. 1974 s. 1077	(Henden)
Rt. 1983 s. 1052	(Gol Bygg)
Rt. 1985 s. 1011	(Hauketo)
Rt. 1994 s. 681	(Rådal)
Rt. 1997 s. 1	(Rossnes)
Rt. 1999 s. 203	(Sterilisering)
Rt. 1999 s. 887	(Vindusflukt)
Rt. 2000 s. 418	(Thelle)
Rt. 2000 s. 915	(Dispril)
Rt. 2001 s. 274	(Øl-krangel)
Rt. 2001 s. 501	(Boikott)
Rt. 2001 s. 1062	(Nucleus)
Rt. 2003 s. 433	(Sykkel)
Rt. 2004 s. 1816	(Skiltmaker)
Rt. 2004 s. 1942	(Kinaputt)
Rt. 2005 s. 65	(KILE)
Rt. 2005 s. 104	(Drapsforsøk)
Rt. 2006 s. 690	(Lillestrøm)

Rt. 2007 s. 158	(Pseudoanfall)
Rt. 2007 s. 172	(Schizofreni)
Rt. 2010 s. 24	(Hanekleiv)
Rt. 2011 s. 769	(Hjerneskode)
Rt. 2013 s. 116	(Fangstgrop)
Rt. 2013 s. 1689	(Fostervannsdagnostikk)
Rt. 2014 s. 745	(Softgun)
Rt. 2015 s. 216	(Trefelling)
HR-2017-352-A	(Landside)
HR-2018-2080-A	(Ullevål)
HR-2019-52-A	(Spinning)
HR-2019-2396-A	(Frøybas)
HR-2020-312-A	(Arkitekt)

Avgjørelser fra underinstanser

Lagmannsrettspraksis

RG-2005-583	(Beltebil, Frostating)
RG-2006-1267	(Frostating)
RG-2009-1301	(Borgarting)
LB-2002-363	(Borgarting)
LF-2006-120351	(Frostating)
LH-2006-159638	(Hålogaland)
LE-2011-126896	(Eidsivating)
LG-2012-111628	(Gulating)
LG-2013-78550	(Gulating)
LB-2014-200804	(Borgarting)
LB-2015-78051	(Borgarting)
LB-2016-184199	(Borgarting)
LB-2017-184360	(Borgarting)
LA-2017-192335	(Agder)
LB-2019-62912	(Borgarting)

Erstatningsnemnda for voldsofre

ENV-2009-186
ENV-2012-1680
ENV-2012-1683
ENV-2012-1684
ENV-2012-1685
ENV-2012-1686
ENV-2012-1687
ENV-2012-1696
ENV-2012-1698
ENV-2012-1785
ENV-2013-1214
ENV-2013-1689
ENV-2013-3424
ENV-2014-591
ENV-2017-1405
ENV-2017-2983
ENV-2019-2848
ENV-2019-2927
ENV-2019-3278

Danske rettsavgjørelser

U 1963.629 V
U 1967.945 Ø
U 1973.451 H
U 2000.521 H
U 2004.2389 H
U 2012.524 H
U 2014.2376 H
FED 2003.1580 Ø

Litteratur

- Andenæs Andenæs, Johs., «Identifikasjonsproblemet i erstatningsretten» i *Tidsskrift for rettsvitenskap* 1943, s. 361-401.
- Andersen Andersen, Kristen, *Skadeforvoldelse og erstatning*, 3. opplag, Tanum-Norli 1976.
- Andersson Andersson, Håkan, *Skyddsåndamål och adekvans: Om skadeståndsansvarets gränser*, Iustus Förlag 1993.
- Andersson 2013 Andersson, Håkan, *Gränsproblem i skadeståndsrätten: Skadeståndsrättsliga utvecklingslinjer. Bok II*, Iustus Förlag 2013.
- Askeland 2001 Askeland, Bjarte, «Konkret og nærliggende interesse som generelt avgrensingskriterium for tredjemanns erstatningskrav» i *Jussens Venner* 2001, s. 303-318.
- Askeland 2002 Askeland, Bjarte, «Prinsipp og pragmatisme i erstatningsretten» i *Nybrott og odling. Festskrift til Nils Nygaard på 70-årsdagen 3. april 2002*, Gudrun Holgersen, Kai Krüger og Kåre Lilleholt (red.), Fagbokforlaget 2002, s. 23-34.
- Askeland 2013 Askeland, Bjarte, «Rettfærdighetsideer i norsk personskadeserstatningsrett» i *Velferd og rettferd: Festskrift til Asbjørn Kjønsstad 70 år*, Kirsten Ketscher, Kåre Lilleholt, Eivind Smith og Aslak Syse (red.), Gyldendal Juridisk 2013, s. 17-34.
- Askeland 2014 Askeland, Bjarte, «Erstatningsretten og «den allmenne rettsfølelse»» i *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett* 2014, s. 73-76.
- Bengtsson/
Strömbäck Bengtsson, Bertil og Erland Strömbäck, *Skadeståndslagen: En kommentar*, 6. utg., Norstedts Juridik 2018.

- Blandhol Blandhol, Sverre, «Pragmatismens aktualitet i rettsvitenskap og rettsanvendelse» i *Tidsskrift for rettsvitenskap* 2004, s. 365-391.
- Bonnevie Bonnevie, Carl, *Adekvanslæren og beslektede rettsfelter: Særlig med sikte på norsk rett*, H. Aschehoug & Co 1942.
- Ehlers Ehlers, Andreas Bloch, *Om adækvanslæren i erstatningsretten*, Karnov Group 2011.
- Fleischer Fleischer, Carl August, «Noen betraktninger om årsakssammenheng som erstatningsrettslig grunnvilkår» i *Jussens Venner* 1967, s. 3-48.
- Frøseth Frøseth, Anne Marie, «Erstatningsrettslig vern for pårørendes personskade – særlig på pasientskaderettens område» i *Tidsskrift i erstatningsrett, forsikringsrett og velferdsrett* 2015, s. 102-143.
- Frøseth 2018 Frøseth, Anne Marie, «Erstatningsrettslig vern av foreldres personskade ved barns død» i *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett* 2018, s. 215-219.
- Graver Graver, Hans Petter, «I prinsippet prinsipiell – om rettsprinsipper» i *Tidsskrift for rettsvitenskap* 2006, s. 189-221.
- Hagland/Wilhelmsen Hagland, Birgitte og Trine-Lise Wilhelmsen, *Om erstatningsrett: Med utgangspunkt i tekster av Peter Lødrup*, Gyldendal Juridisk 2017.
- Hagstrøm Hagstrøm, Viggo, «En høyesterettsdom om sjokkskader» i *Lov og Rett* 1987, s. 627-630.
- Hagstrøm/Stenvik Hagstrøm, Viggo og Are Stenvik, *Erstatningsrett*, 2. utg., Universitetsforlaget 2019.

- Hov/Høgberg Hov, Jo og Alf Petter Høgberg, *Obligasjonsrett*, 2. utg., Papinian 2017.
- Kjelland Kjelland, Morten, *Erstatningsrett – en lærebok*, 2. utg., Universitetsforlaget 2019.
- Kjelland 2008 Kjelland, Morten, *Særlig sårbarhet i personskadeerstatningsretten – en analyse av generelle og spesielle årsaksregler*, Gyldendal Akademisk 2008.
- Kjønstad Kjønstad, Asbjørn, «Ulovfestet objektivt ansvar» i *Tidsskrift for erstatningsrett* 2004, s. 99-122.
- Koch Koch, Sören, «Erstatning for bortkastede utgifter» i *Tidsskrift for rettsvitenskap* 2012, s. 581-636.
- Lilleholt Lilleholt, Kåre, «Bruk av reelle omsyn i formueretten» i *Jussens Venner* 2000, s. 49-60.
- Lødrup Lødrup, Peter m. bistand av Morten Kjelland, *Lærebok i erstatningsrett*, 6. utg., Gyldendal Akademisk 2009.
- Lødrup 1966 Lødrup, Peter, «En oversikt over og rettspolitiske vurdering av adgangen til å nedsette erstatningsansvaret for skadeforvoldelser utenfor kontraktsforhold» i *Jussens Venner* 1966, s. 208-228.
- Nygaard Nygaard, Nils, *Skade og ansvar*, 6. utg., Universitetsforlaget 2007.
- Nygaard 1974 Nygaard, Nils, *Aktløysevurderinga i norsk rettspraksis*, Universitetsforlaget 1974.
- Nygaard 1988 Nygaard, Nils, «Frekvens-omgrep som juridiske normer» i *Lov, dom og bok: Festskrift til Sjur Brækhus 19. juni 1988*, Thor Falkanger (red.), Universitetsforlaget 1988, s. 399-411.

- Sejersted Sejersted, Fredrik, «Nordisk rettssamarbeid og europeisk integrasjon» i *Europa i Norden: Europeisering av nordisk samarbeid*, Johan P. Olsen og Bjørn Otto Sverdrup (red.), Tano Aschehoug 1998, s. 214–247.
- Skjefstad Skjefstad, Arnt E., «Metodiske utfordringer i erstatningsretten – noen grunntrekk og refleksjoner» i *Tidsskrift for erstatningsrett, forsikringsrett og trygderett* 2018, s. 220-260.
- Skoghøy Skoghøy, Jens Edvin A., «Bruk av utenlandske rettsavgjørelser som argument ved rettsanvendelsen» i *Rett og toleranse: Festskrift til Helge Johan Thue 70 år*, Torstein Frantzen, Johan Giertsen og Giuditta Cordero Moss (red.), Gyldendal Akademisk 2007, s. 564-574.
- Stang Stang, Fredrik, *Erstatningsansvar*, H. Aschehoug & Co 1927.
- Stenvik Stenvik, Are, «Mårten Schultz: Adekvansläran» i *Tidsskrift for rettsvitenskap* 2011, s. 562-572.
- Stenvik 2005 Stenvik, Are, «Erstatningsrettens internasjonalisering» i *Tidsskrift for erstatningsrett* 2005, s. 33-61.
- Tjomsland Tjomsland, Steinar, «Høyesteretts rolle ved utviklingen av erstatningsretten» i *Lov, sannhet, rett - Norges Høyesterett 200 år*, Tore Schei, Jens Edvin A. Skoghøy og Toril M. Øie (red.), Universitetsforlaget 2015 s. 714-742.
- von Eyben/Isager von Eyben, Bo og Helle Isager, *Lærebog i erstatningsret*, 8. utg., Jurist- og Økonomforbundets Forlag 2015.